

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Každodenní praktiky uživatelů drog
v urbánním prostředí**

Josef Kunášek

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologických a historických věd

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

Každodenní praktiky uživatelů drog

v urbánním prostředí

Josef Kunášek

Vedoucí práce:

Mgr. Ladislav Toušek

Katedra antropologických a historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2013

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedeníých pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2013

.....

Obsah

1	ÚVOD	1
2	CÍL PRÁCE	2
	2.1 Výzkumné otázky	3
	2.2 Zkoumaná populace	5
3	ETICKÝ KODEX.....	5
4	METODOLOGIE.....	6
5	ETIKA VÝZKUMU A „DVOJÍ“ ROLE V TERÉNU	8
	5.1 Batoh „symbol“ důvěry	10
6	JE ZDE DOMINATNÍ DROGA?.....	11
7	DROGY, PRAKTIKY A ŽIVOTNÍ TRAJEKTORIE	12
	7.1 CH.....	12
	7.2 J.....	16
	7.3 B.....	18
	7.4 „Pervitinová omladina“	22
8	ASPEKTY ILEGÁLNÍ EKONOMIKY JAKO ALTERNATIVA VZESTUPU V SOCIÁLNÍM POLI	26
	8.1 Kooperující „jedinci“	27
	8.2 Culture of street	28

8.3 Pan S, pan „Úspěšný“	29
8.4 Směna nejen materiálního zboží.....	31
8.5 Přejídná fáze mezi ilegální a legální ekonomikou.....	33
8.6 „Variabilita“ platidla jako adaptace v ilegálním prostředí.....	34
8.7 Shrnutí kapitoly	35
9 CÍKÁNSKÉ FAMIGLIE - OHROŽENÉ „KRÁLOSTVÍ“	36
10 „SUBÁČ“ SILNÝ HRÁČ NA NOVÉM POLI VÝZKUMU	38
10.1 SUBSTITUČNÍ LÉČBA, ZNEUŽITÁ TERAPIE	43
10.2 Ve jménu lásky k bližnímu svému.....	48
11 ŽIVOT NA ULICI - PŘÍMÝ DŮSLEDEK SILNÉ ZÁVISLOSTI? 51	
11.1 Krádeže?...součást sdílení	54
11.2 Solidarita, nebo „manipulace“ v ubytovně Bouda?	56
12 ZÁVĚR A DISKUSE	59
13 POUŽITÁ LITERATURA.....	61
13.1 Použité internetové zdroje	63
14 RESUMÉ	64

1 ÚVOD

K vypracování diplomové práce na toto téma mě vedlo více motivačních aspektů, jedním z nich je fakt, že ve vybrané lokalitě mého výzkumu, které jsem se věnoval v rámci bakalářské práce, se vyskytuje relativně velké množství osob, které bychom mohli označit za uživatele tzv. tvrdých drog. Přičemž se nedá hovořit o jednoduté skupině nebo subkultuře. Tyto osoby nespojují společné zájmy, věk ani stejné životní postoje, nýbrž, stejné každodenní praktiky uživatelů drog. Tyto praktiky determinují společnou participaci na nelegálních formách ekonomické subsistence, stejně tak jako stejný sociální status ústící zpravidla v bezdomovectví¹ a vytváření sociálních sítí uživatelů drog, v nichž jsou nuceni aktéři společně kooperovat pro dosažení svých cílů (Bourgouis, Schonberg 2009; Hejnal 2012)

Předpokládám, že taková praxe se bude opakovat napříč různými lokalitami, nebude otázkou jednoho místa, i když některé prvky mohou dominovat v dané lokalitě například pro výhodné geografické postavení, nebo vyhovující infrastrukturní sítě, jako je konkrétně v tomto případě železniční dráha, nebo jiné aspekty například důležitý silniční tah, blízkost hranic se zemí, kde je volnější prodej léků, z kterých se dá vyrobit požadovaná látka atd. Určení těchto možných specifík zkoumané lokality, resp. určení obecných vzorců se pokusím komparovat na základě sesbíraných dat během participativního výzkumu v dané lokalitě, jenž popíšu v následující kapitole, dostupných sekundárních dat a dále zkušeností expertních informátorů z řad organizace, která vykonává sociální práci s uživateli drog v dané oblasti.

¹ Není to však pravidlem.

2 CÍL PRÁCE

Cílem této práce je analyzovat data provedeného výzkumu ve vybrané urbánní lokalitě, v rámci něhož byly sledovány každodenní praktiky uživatelů tzv. tvrdých drog. Pozornost je mimo jiné věnována na souvislost mezi formami subsistence, kriminalitou a užíváním ilegálních látek s důrazem na to, o jakou látku se jedná, resp. zdali existují rozdíly v každodenní praxi s ohledem na druh užívané substance. Z předchozího výzkumu totiž vyplývá, že náročnost obstarat potřebnou látku, plodí odlišné praktiky a může určité aktéry stavět do odlišných hierarchických pozic. S čímž úzce souvisí i ekonomická pozice aktéra a jeho získaný sociální status bezdomovce, což by měl být dalším z cílů tohoto projektu. Jinými slovy poodkrýt kauzální příčinnost mezi užíváním tvrdých drog a fenoménem bezdomovectví.

V rámci této práce jsem si stanovil 3 stěžejní výzkumné otázky. Odpovědi by měly reálně naplnit stanovené cíle výzkumu, avšak musím připustit, že se během realizace v průběhu výzkumu vyskytla další dílčí témata, která byla vhodná či nutná zpracovat a která jemně pozměnila design projektu, což by ovšem nemělo mít velký vliv na jeho celkové zadání (Bickman, L., D. J. Rog. 2009). Jednalo se především o jisté přeorientování cílového prostoru mého výzkumu, již z předchozího terénního výzkumu z roku 2011 vyplývalo, že se dění kolem drogové problematiky týká i jiných urbánních subjektů, než je původní městská jednotka. K pochopení a určitému odkrytí souvislostí bylo tedy nutné rozšířit pole působnosti především na jedno menší městečko, které již zmiňuji v průběhu své bakalářské práce, ale tehdy jsem tam ještě dlouhodobější participativní výzkum neuskutečnil. K získání odpovědí na tyto výzkumné otázky použiji metodologii, kterou rozvedu v kapitole č. 3 metodologie.

2.1 Výzkumné otázky

Otázky, které jsem si formuloval ještě před samotným zahájením výzkumu za účelem vystavění určité osnovy práce, nebyly stanoveny náhodně. Do velké míry se zakládaly na mém předchozím výzkumné počínání a dalo se tedy předpokládat, že poodkrývání souvislostí mezi těmito otázkami a každodenní realitou bude ryze komparativního charakteru v souladu s mou předchozí prací, mnohé se nezměnilo a myslím, že některé závěry by se daly ponechat, ovšem rozšířením výzkumného prostoru, a hlavně nová data poukázala na prvky, které jsem v předchozím počínání nezaregistroval, respektive zaregistroval, ale pouze okrajově. Jedná se především o velice rozšířené zneužívání substitučních léku Subutexu a Suboxanu. (těmto látkám se věnuji v kapitole č. 9 „Subáč“ silný hráč na novém poli výzkumu). První otázka je tedy stanovena v tomto znění.

Jaké látky jsou užívané v prostoru vybrané lokality a především, která bude dominantní?

Mohlo by se zdát, že tato otázka nebude klíčová, avšak domnívám se, že je velmi stěžejní, neboť jak bylo zmíněno v úvodu každá užívaná látka má své charakteristické spotřebitele. Ty spojují specifické potřeby. Některé látky jdou například vyrobit v domácím prostředí a jiné nikoliv. Droga, která se musí vykupovat od překupníků, bude mít jinou hodnotu i jiné spotřebitele, než droga, která lze vyrobit z dostupných zdrojů. To bude samozřejmě vázat jiné praktiky a sdružovat jiné sociální chování, byť ve své základě podobné, ale nikdy se nebude úplně překrývat. Například kriminalita bude průsečíkem většiny uživatelů, ale poptávka po heroinu bude kriminalitu vztahovat na cennější zboží a bude nutit aktéry více riskovat, než aktéry požadující pervitin. (Této problematice se úžeji věnuji v kapitolách č.6 a č.7)

Další otázka se zabývá převážně dominantní subsistenční strategií aktérů, náklady spojené s užíváním drog se neustále zvyšují, a proto je nutné prostředky shánět jakoukoliv cestou, výzkum potvrdil, že i jedinci, kteří mají pravidelné zaměstnání, páchají určitou ilegální činností za

účelem zlepšení ekonomické situace, nejčastěji se jedná o drobné krádeže, nebo prodej drog.

Jakou měrou přispívá kriminalita ke stabilizaci ekonomického statusu aktérů?

Tato otázka podkryvá již zmíněnou problematiku obstarání prostředků na drogu samotnou a celkově mapuje ekonomické taktiky konkrétních jedinců. Do jaké míry participují jedinci na legálním ekonomickém systému například stálým zaměstnáním, nebo podporují takzvanou šedou ekonomiku námezdní formou pracovní činnosti či využívají pouze kriminálních praktik v prostoru ilegální ekonomiky (Bourgouis 1989). Tato otázka by taktéž měla podkryt perspektivu samotných aktérů ve vztahu ke kriminální činnosti. Tj. zda ji jako kriminální definují nebo u nich dochází k určité formě neutralizace kriminálního jednání a následné interpretace jako něčeho, k čemuž jsou donuceni, a tudíž tato činnost není, nebo nebude vnímána jako kriminální (Sykes, Matza 1957). (Danému problému se podrobněji věnuji v kapitole - Ilegální ekonomika jako alternativa vzestupu v sociálním poli. Kapitola č.8 a částečně i v dalších kapitolách č.7. a č. 9).

Stanovení následujícího výzkumného problému je defacto reakcí na proces postupné řekněme socio-ekonomické „dezolace“ vlivem silné závislosti na omamných látkách, která ústí ve ztrátu stabilního bydlení.

Jak velká je souvislost mezi dlouhodobějším užíváním ilegálních návykových látek a bezdomovectvím?

Je důvodný předpoklad, že životní styl a konečně tedy praktiky spojené s užíváním drog sebou nesou i velkou ekonomickou zátěž na jedince a změnu jeho sociálního statusu. Z tohoto důvodu je oprávněné se domnívat, že aktér nebude schopen stabilně užívat finanční prostředky k placení nájemného, nebo jiných plateb souvisejících se správou místa k bydlení (Bourgouis, Schonberg 2009). Jestliže nebude osoba dostatečně zabezpečena sítí spřízněných aktérů, kteří budou ochotni dočasně

poskytnout místo k bydlení, bude nucena žít na ulici popřípadě jiných veřejných místech. Otázkou tedy bude, jak rychlý je tento proces a jak bude souviset s předchozím jednáním aktéra, dejme tomu před upadnutím do fatální závislosti. V souvislosti s tímto procesem bude v průběhu práce zmíněno několik konkrétních případů, jež by měly dokreslit tuto skutečnost. (kapitola č. 10)

2.2 Zkoumaná populace

Zkoumanou populací jsou injekční uživatelé tzv. tvrdých drog v urbánním prostředí. Konkrétně mě zajímali tzv. intenzivní případy, tj. aktéři, u nichž lze předpokládat signifikantní výskyt zkoumaných problémů a osoby, kteří užívají drogu injekčně déle, jak jeden rok a můžeme u nich predikovat, že by se ve většině případů i jako uživatelé drog označili. Tyto aktéry jsem vybíral na základě účelového výběru, podpořeného teoretickými východiskami a znalostí zkoumaného terénu z předešlého projektu bakalářské práce a působením v organizaci zabývající se sociální prací v oblasti drogově závislých.

3 ETICKÝ KODEX

Prohlašuji, že jsem během terénního výzkumu mezi narkomany nikterak neparticipoval na následně popisovaných nelegálních praktikách. Dále, že jsem žádnou z látek, které byly předmětem zájmu, neužíval a ani neužil. Oznamuji, že veškeré informace, které jsou obsaženy v následujících odstavcích, byly předem odsouhlaseny samotnými aktéry, a že jsem tedy dostal svolení k jejich užití v mé diplomové práci. Nadále prohlašuji, že jsem tímto výzkumným počinem, nepoškodil žádnou z následně uvedených osob, a že jsem ani nenarušil jejich strukturu, nebo životní praktiky. Jednal jsem tedy v souladu s etickými pravidly vydané Českou asociací pro sociální antropologii.

4 METODOLOGIE

V rámci této kapitoly, bych rád nastínil metody sběru dat, jež jsou prezentovaná a následně analyzována v této diplomové práci. Veškerá data vycházejí z mého dlouhodobějšího terénního výzkumu mezi drogově závislými osobami ve vybraném prostředí. Jedná se především o jedno zhruba třiceti-tisícové město a přilehlá menší městečka a vsi. Vzhledem k charakteru zkoumané, řekněme cílové populace v rámci tohoto výzkumu, nebylo možné striktně udržet hranice jedné městské jednotky, ačkoliv to byl původní výzkumný záměr, ovšem velmi brzo se ukázalo, že se jedná o velmi propojenou síť na sobě závislých lokalit.

Počátky mého terénního výzkumu sahají k létu 2010, kdy jsem navázal první kontakty se svými klíčovými informátory. Data jsem začal sbírat za účelem vypracování bakalářské práce pro rok 2011. Již v té době mi bylo jasné, že by bylo vhodné ve výzkumu pokračovat, tudíž s různou intenzitou terénní angažovanosti můj výzkum pokračoval i další léto a de facto celý rok 2011. Po celou dobu jsem si vedl terénní deník a podrobně sledoval vývoj životních trajektorií převážně klíčových informátorů. V této době jsem udržoval kontakt s tak pěti až šesti osobami, vždy záleželo na jejich výskytu v daném městě, nebo momentálního odnětí svobody. Velký zlom ve sběru dat, získávání nových informátorů a koneckonců i jisté nahlídnutí problematiky z relativně odlišného úhlu mi poskytla dobrovolná stáž v K-centru v rámci sdružení o.s. Prostor.

Většinu datového materiálu jsem tedy sesbíral participativními výzkumnými metodami, převážně zúčastněné pozorování mi posloužilo jako základní metoda pro sběr dat. To se zintenzivnilo vždy v letním období v průběhu let 2010, 2011, 2012. S informátory jsem trávil několik hodin denně vždy alespoň týden v kuse. Zde je nutné podotknout, že dobu strávenou v terénu jsem musel vždy rozdělit mezi určité informátory, dovolím si říci klíčové, vzhledem k tomu, že se nejednalo o uzavřenou skupinu, ale spíše jednotlivce a setkání více informátorů na jednom místě

bylo spíše náhodné, nebo účelově krátké, čemuž bych se rád věnoval v jedné z následujících kapitol.

Další neméně důležitou metodou byly především semi-strukturované rozhovory, které měly za účel zmapovat právě každodenní praktiky aktérů v urbánním prostředí, životní dráhy jich samotných a konec konců i obyčejné životní postoje, jež jsou dle mého názoru důležité pro částečné porozumění dané problematiky. Je nutné podotknout, že bylo provedeno spoustu neformálních rozhovorů při náhodném setkání v terénu, nebo velké množství doplňujících rozhovorů za účelem dokreslení, nebo potvrzení určitých hypotéz. Vzhledem k charakteru prostředí, v jehož rámci se výzkum odehrával, bylo velmi složité používat jakoukoliv audiovizuální techniku. V počátku, kdy ještě nebyla důvěra informátora ve mně jako výzkumníka na takové úrovni, aby bylo možné užití těchto pomůcek vhodné, jsem si rozhovory pečlivě zapisoval vždy po dokončení samotného rozhovoru. Postupným získáváním důvěry jsem si několik rozhovorů s klíčovými informátory nahrál, ale jednalo se spíše o jistou formálnost², neboť nejdůležitější informace mi už byly sděleny, nebo se generovali v průběhu dne a nebylo možné je zachytit audioteknikou vzhledem k prostředí, kde jsem se jako výzkumník pohyboval. Mnohokrát se mi naskytlo potkat svého informátora náhodou, při cestě na vlak, nebo zpět. Přišlo nesmyslné, žádat dotyčného o chvilku strpení, že za hodinu bud zpět, a že si rozhovor nahraju. Použil jsem tedy svého terénního deníku, který jsem měl neustále u sebe a rozhovor si následně zapsal. Ano, mnohý by mohl namítnout, že jsem si nemohl zapamatovat některé důležité body, čímž jsem mohl ovlivnit charakter dat, ale nepřijde mi to o nic větší ovlivnění, než samotný akt nahrávání.

² Nahrávání působilo velmi nepřírozně a budilo vždy jisté rozpaky, navíc se jednalo o rozhovory s informátory, kteří mi na většinu otázek odpověděli již dříve. Navíc jsem nechtěl riskovat ztrátu důvěry, pohyboval jsem se v prostředí, do kterého se mi opětovně nemuselo podařit proniknout.

5 ETIKA VÝZKUMU A „DVOJÍ“ ROLE V TERÉNU

Problematika výzkumu mezi drogově závislými aktéry je bezesporu především na bázi etické. V průběhu výzkumu jsem se dostal k velkému množství informací, jež by nabývaly kriminálního charakteru. Velmi trefně tuto situaci popisuje Ondřej Hejnal ve své práci *Bezdomovectví ve středně velkém městě*. V jehož díle nalezneme odkaz na koncept P. Adler, kterážto v práci o drogových dealerech vymezila tři stupně etické problematiky získaných dat. Prvním je tzv. „provinilé vědění“, druhým je „provinilá pozorování“ a třetím „provinilé činy“.³ Jestliže u prvního z bodu má výzkumník povědomí o trestním činu, nebo přestupku tak u druhého stupně poukazuje na svědectví při trestné činnosti a v posledním prvku tohoto rozdělení je badatel součástí trestné činnosti, stává se tedy součástí jednání, jež lze kriminalizovat (Hejnal 2012). Při výzkumu tohoto typu se nelze vyhnout ani jednomu z těchto tipů „provinilého jednání“. Jestliže budu se svým informátorem trávit čas na ulici, nemůžu mu zakázat prodávat nelegální látky, kradené zboží v mé přítomnosti, tudíž se stávám součástí tohoto ilegálního obchodu, ačkoliv většina aktérů byla seznámena s mou identitou výzkumníka, byla to pro ně přesto složitá kategorie k pochopení viz. (Hejnal 2012:6-7). Konec konců vstup do terénu byl založen na kriminální události, na základě které jsem započal celý svůj terénní výzkum. A tj. příhoda o ukradeném kole popsaná v mé bakalářské práci (Kunášek 2011:7-8). Paradoxně nebýt této události, zřejmě jen stěží bych se dostával do struktur jednání a praktik těchto aktérů. Proto je nutné data anonymizovat tak, aby v žádném případě nepoškodila informátory. Toho jsem docílil tím, že veškerá uvedená jména, nebo iniciála jsou samozřejmě smyšlena, tak aby se co nejvíce zamezilo zpětnému dohledání dotyčné osoby.

Jak jsem již uvedl v kapitole metodologie, sesbíraná data jsou převážně z mého participativního výzkumu. Tedy data, jež jsem sesbíral s identitou

³ Hejnal cituje P. Adler (1985), kteroužto cituje Berg (2001) ve své práci o metodologii v sociálních vědách.

výzkumníka, ze strany informátorů na mě bylo nahlíženo jako na někoho z venku, mohl jsem jim být lhostejný, nebo naopak nepříjemný, protože má participace na jejich každodenním životě, aktérům nic nepřinášelo, nepočítám-li pár cigaret, nebo nevelkou potravinovou, či tekutinovou pomoc. Získáváním důvěry klíčových informátorů pana Ch., pana S., nebo pana B. a mnohých dalších se situace výrazně zlepšila, mohl jsem si tak dovolit oslovovat více dalších potenciálních informátorů za využití již avizované důvěry. Ovšem ve chvíli, kdy jsem nastoupil jako terénní pracovník K-centra, nastal určitý rozpor mezi mou rolí u informátorů jako výzkumníka, a nových aktérů jako terénního pracovníka. Je pravdou, že má krátká působnost byla po dohodě s kolegy směřována na jiná místa, než byl můj primární terén, ale již předtím jsem avizoval, že nebylo možné udržet hranice města jako vymezující pole působnosti. Proto tedy hrozilo, že se svými informátory potkám v jiné roli, než mě doposud znali a to především z důvodu, že samotní aktéři nejsou pasivními body uvnitř jednoho konkrétního města, ale spíše cestovateli za drogou, nebo prostředky k jejímu obstarání. Situaci jsem nakonec vyřešil tak, že veškerá má práce se nevymykala standardům, které po mě byly v danou chvíli vyžadovány a ve chvíli, kdy jsem cítil, že některé informace mohou využít a střetávají se s úlohou terénního pracovníka, byla ustanovena vzájemná dohoda o využití dat s patřičným souhlasem všech stran, za podmínek dle etického kodexu, jak s kolegy s Prostoru, tak s konkrétními klienty, kteří se následně stali mými informátory a nemusel jsem se tak obávat etického střetu mezi těmito úlohami.

5.1 Batoh „symbol“ důvěry

Jako terénní pracovník jsem měl na zádech batoh se základním zdravotním materiálem pro výměnu použitého materiálu. Primárně se jednalo o výměnu použitých injekčních stříkaček za nové, s tím byla spojena i dodávka doplňujícího zdravotního materiálu. Tento batoh byl jakýmsi symbolem nejen pro možnost výměny materiálního zboží, ale také i sociální a informační výměny. Klient věděl, že za Vámi může přijít a požádat o výměnu, ale i zároveň se na cokoliv zeptat, tato možnost samozřejmě platila i opačně. Jistě, každý by mohl namítnout, že je to popisem práce terénních pracovníků, ale co mě velmi překvapilo, byla obrovská důvěra klientů ke mně, jako „neznámé“ osobě. Ve chvíli, kdy jsem jako výzkumník pronikal do terénu, bylo získání důvěry velmi složité a mnohdy se to ani nepodařilo, dostalo se mi ji až například prostřednictvím jiného aktéra, nebo až časem, ale v tomto případě stačilo pár slov o mém výzkumném záměru a bez větších potíží se mi dostalo informací, kterých jsem potřeboval, nebo chtěl vědět. Díky tomu jsem mohl svoji roli mimo pracovní dobu změnit ve výzkumníka a i bez zprostředkovatele, tedy batohu, který byl symbolem nejen výměny, která je primární, ale i důvěry, protože mne v počátku dokázal uvést do nového terénu, který mi byl do té doby velmi vzdálen.

6 JE ZDE DOMINANTNÍ DROGA?

Tato kapitola navazuje na výzkumnou otázku týkající se konkrétních užívaných látek ve vybraném prostředí. Z předešlého výzkumu vyplynulo, že nejužívanější drogou v dané lokalitě je metamfetamin, tedy zdomácněle pervitin, ať jej nazveme jakýmkoliv ekvivalentem „péčko“, „peří“ „párno“, „piko“, „perník“ vždy se bude jednat o označení látky, která je na české drogové scéně nejrozšířenější a defakto i nejdostupnější, díky relativně jednoduchému získání účinné látky z legálně dostupných léčiv. Působnou látkou je právě metamfetamin. I většina mých informátorů jsou závislí právě na této droze. Ne každý si však dokáže sehnat drogu o stejném množství účinné látky. Vysoká tolerance těla, tedy snižování účinků drogy je vlivem dlouhodobější závislosti stále silnější a aktér je tedy nucen nejen zvyšovat množství při jedné dávce, ale i snižovat interval mezi jednotlivými dávkami. Právě na množství účinné látky v dávce velice záleží. Pokud bude droga zředěná, nebude mít správnou účinnost a nedostaví se očekávaný stav euforie, ztrácí tak aplikace drogy efekt uspokojení potřeby. V takovém případě bude nutné aplikovat větší množství a vynaložit větší úsilí k sehnání prostředků na další řekněme materiál. Výše zmíněná kauzalita není nikterak překvapující, většina, mých převážně mladých informátorů se již setkala a často setkává s různými druhy kvalit drogy, proto velmi záleží na stálém, tzv. osvědčeném dealerovi, který by měl být zárukou, že každý dostane to, co požaduje.

Závislost na opiátech, převážně na heroinu se ve vztahu k uvedenému může ztotožnit pouze s bodem o stálém dealerovi. A ani to nemusí být pravidlem, protože ne vždy je heroin v tomto regionu k dispozici. Jeho obstarání je složitější stojí více prostředků, jak finančních, tak časových. Z výzkumu je jasně patrné, že uživatelů heroinu je oproti uživatelům pervitinu velice málo. Ale tento trend se začal prosazovat až na konci 90. Let. Do té doby byla situace značně odlišná. Užívání heroinu bylo mnohem rozšířenější, pravděpodobně to bylo i jeho větší dostupností, ale to mohu pouze odhadovat z informací, které mi poskytli starší uživatelé

heroinu. Žádnou odpovídající statistiku jsem nenalezl. Ovšem tomuto tvrzení nahrává skutečnost, že velké množství klientů, které jsem jako terénní pracovník potkal, jsou de facto bývalí uživatelé heroinu a nyní jsou na substituční léčbě. Tím se dostávám k další velmi často užívané látce a tou je subutex. Tato náhražka opiátových drog ordinovaná především při odvykacích a terapeutických kúrách je momentálně po pervitinu jednou z nejužívanějších látek na dané drogové scéně. Jeho zneužití je tak rozšířené, že si tuto látku aplikují řekněme i tzv prvouživatelé. Tedy osoby, které nebyly závislé na žádném z opiátů. Tomuto paradoxu se budu věnovat z jedné z dalších statí. Následující kapitolu vkládám pro dokreslení různých praktik dosažení prostředků na dávku. S jistými změnami, avšak ne zásadními jsem ji užil i ve své předešlé práci. (Data se převážně zakládají na výzkumu z léta 2010.)

7 DROGY, PRAKTIKY A ŽIVOTNÍ TRAJEKTORIE

7.1 CH.

Dle slov Ch., který byl závislý téměř šest let na heroinu, je podstatný rozdíl mezi potřebou pervitinu, nebo právě heroinu. Zatím, co pervitin dokáže vyrobit v dnešní době téměř každý, nebo spíše není příliš náročný na přípravu, tak odběratelé heroinu jsou zcela závislí na dovozu. Proto je uživatelů heroinu v této lokalitě nepoměrně méně, než pervitinu, což potvrzuje i většina mých zdrojů, pomínou-li mladé uživatele pervitinu, kteří do styku s heroinem téměř nepřišli. Závislost na heroinu je finančně náročnější a s tím musí i korespondovat praktiky obstarávání financí. Navíc se postupně zužuje prostor, ve kterém člověk může využívat nelegálních cest k sehnání prostředků. Je nutné se stále rozpínat. Ch. uvádí, že nejprve navštívil všechna zlatnictví ve městě, pokaždé slušně oblečen a vybaven seriózním jednáním, přinutil obsluhu věřit, že má o daný produkt (většinou nejdražší) opravdu zájem, a ve chvíli, kdy se mu dostal do ruky, z obchodu utekl. Po té, co už neměl kde něco takového uskutečnit, aniž by musel do stejné prodejny, nezbývalo mu nic jiného, než za obchody cestovat. První byla větší města poblíž, jako například

Kutná hora, nebo Čáslav, avšak i tato místa se brzy vyčerpala a tak musel vynaložit větší náklady na dopravu, a za výdělkem dojet i do vzdálenějších měst. Samozřejmě, nešlo vstoupit do každého zlatnictví, byla potřeba zjistit, zda obchod není vybaven kamerovým systémem, což mohlo být pro konečný výsledek fatální dopad. Takže ke konci těchto pracovních „šicht“, jak to sám nazýval, jezdil až do Vrchlabí, což je vzdálené od místa výzkumu téměř 90 km. Pokaždé uplatnil stejný postup a nikdy nebyl polapen.

Na případu Ch je velmi patrné, jak si závislost dokáže vydobýt absolutně dominantní postavení a ovlivnit jej v přístupu k sobě samému a stejně tak i k okolí. Tedy měnit habitus. Když pan Ch. začínal experimentovat s drogou, byl zaměstnán jako manažer jedné obchodní firmy v hlavním městě. K heroinu ho přivedl jeho nejlepší přítel, jak tomu paradoxně bývá.

Ch.: „Když O. začal z počátku užívat heroin se svou přítelkyní, nikdy mě nenapadlo, že bych do toho mohl vlítnout taky. Jenže O. závislost se stupňovala a začal látku potřebovat, čím dál tím častěji. Jednoho dne zavolał Ch., jestli by ho nemohl odvést právě do Peček pro heroin“.

Tím začala heroinová dráha i pro Ch., protože chtěl kamarádu pomoci, tak jej tam odvezl. Tyto případy se začaly množit a pokaždé, když O. vezl pro dávku, dostal nabídku od O. k ochutnání. Zpočátku odmítal, až jednou neodolal a tzv. „čáru“⁴ si dal. To jej na chvíli odradilo, protože se mu po kvalitním heroinu, který dle jeho slov již dneska těžko sežene, udělalo špatně. Jenže případy, kdy chtěl O. pomoci obstarat dávku, se množily a Ch. si, čím dál tím častěji, nechával na ochutnání. Další dávky už mu špatně nečinily, naopak, začal se na heroinu cítit mnohem výkonnější, v práci se ocitl na lepší pozici a starší manažeři Ch. obdivovali pro jeho výkonnost a rétorické schopnosti. Jak sám uvedl, cítil se opravdu na vrcholu. Iluze, že je to drogou, byla dokonána. Nyní již Ch. nepotřeboval

⁴ Slangový výraz pro připravenou látku k nosní aplikaci, neboli k šňupnutí.

O. k tomu, aby mu zavolal a poprosil o pomoc. Ch. se teď cestou domů z práce stavoval u dealerů sám. Jak závislost rostla, zvyšovala se spotřeba heroinu, navíc už dávno aplikace nosní dutinou neuspokojovala potřeby jeho těla. To znamená, že musel přejít na nitrožilní aplikaci injekční stříkačkou. Tento stav trval asi rok. Rodiče u kterých stále bydlel nic netušili, ale Ch. peníze, které vydělával už dávno nestačily na uspokojení jeho potřeb, takže musel začít postupně rozprodávat své věci, aby si obstaral dostatek financí na heroin. V tuto chvíli nabíraly události rychlý spád. Práci se Ch. už nemohl tolik věnovat, jako se věnoval potřebě sehnání dávky, takže o ni přišel.

Ch.: „Najednou mi došlo, že už nejsem jenom závislý na heroinu, ale že už potřebuju prostě ten samotný vpich, když sem neměl nic u sebe, musel jsem alespoň cítit, tu jehlu“.

Dále zdůrazňuje, že na tom byl tak, že pokud neměl vše připravené večer před usnutím pod postelí, nemohl usnout, prostě musel mít injekční stříkačku s alespoň jednou dávkou na ráno. Nedokázal si představit, že by se probudil a neměl na ranní dávku.

Ch.: „Bez šlehu jsem ani nevstal, hned, jak jsem otevřel oči, už musela být rozpálená lžice a pálit to tam“.

Byly situace, podobně jako to popisuje Bourgeois, kdy musel zavolat O., aby mu přijel aplikovat dávku protože Ch. už měl takové abstinenční příznaky, že nemohl vůbec vstát z postele.⁵ Stejně, jako to předtím udělal on, když O. zavolal, že potřebuje odvést. Postupem závislosti byl Ch. nucen se zbavovat všeho cenného, co měl k dispozici, rodičům kradl peníze, ale stále si udržoval určitý odstup od narkomanů na ulici. Jako zlom Ch. uvádí situaci, kdy přišel o automobil. V souladu s teorií P. Bourdiera CH. klesl v sociálním prostoru do pozic, kterým se do této

⁵ Bourgeois, Philippe; Schonberg, Jeff. 2009. *Righteous Dopefiend*. Berkley: University of California press, s. 8.

chvíle dá se říci vysmíval. Jeho habitus se změnil společně s propadem sociální pozice stejně, jako se musely změnit dosavadní praktiky.

„Každé třídě pozic odpovídá určitá třída habitů a jejich generativních schopností pak určitý systematický celek statků a vlastností. Jednou z funkcí pojmu habitus je, že vyjadřuje jednotný styl praktických činností a statků určitého jednotlivého aktéra nebo třídy aktérů“ (Bourdieu 1998: 14-15).

Dokud si mohl pro heroin, nebo pro prostředky k obstarání dávky dojet automobilem, necítil se na dně. Naopak svůj status řadil velmi vysoko a byl tak i vnímán okolím. Avšak v situaci, kdy o automobil přišel, protože neměl na výlohy nutné k opravě, stal se podle svých slov troskou. Ale nejen to, byl tak i vnímán. Musel začít jezdit vlakem. Začal ztrácet jistotu u svých dodavatelů, čím dál tím častěji, byl nucen směňovat kradené zboží rovnou za heroin a kolikrát byl i odmítnut, že je to málo, takže musel shánět jinde. Opět jsme se dostali k situaci, kdy dotyčný ztrácel jistou exkluzivitu, protože začínal být dodavatelům na obtíž.

K jeho praktikám mu hodně napomáhal vzhled, chodil slušně oblečen, jak již bylo avizováno, a proto budil relativně seriózní dojem. Když se poprvé přihlásil na detoxikační program do Havlíčkova Brodu, lékař mu nevěřil, že je závislý šest let na heroinu. Ptal se ho, před čím se chce schovat, co udělal za trestný čin. Ve chvíli, kdy mu však ukázal ruce a nohy rozpíchané od jehly byl přijat. Tam strávil asi měsíc, nevydržel tíhu závislosti a musel utéct, události nabraly rychlého spádu, když byl krátce po té poprvé dopaden při krádeži, dostal podmínku, ta byla posléze porušena napadením a obviněním z ublížení zdraví, podrobnosti myslím, že nemá význam pro potřeby výzkumu popisovat, ale mnohem důležitější je, že byl pravomocně odsouzen na osm měsíců do věznice v Pardubicích, a tam také trest vykonal. Nejdříve však podstoupil půlroční detoxikační program v Červeném Dvoře, kde se dokázal závislosti na heroinu zbavit. Ch. je jediný respondent, který je momentálně bez závislosti. Původně jsem jej do výzkumu zahrnout nechtěl, ale vzhledem

k tomu, že je jeden z mála, který ve městě užíval heroin a byl ochoten se mnou rozhovory podstoupit, tak jsem jej nakonec do práce zařadil.

7.2 J.

Tohoto muže uvádím do této práce z důvodů velmi zajímavých praktik k obstarání látky, na které je závislý již 10 let, a tou je heroin. Jediný aktivní heroinový narkoman, ke kterému jsem se prostřednictvím metody nabalování dostal. Bylo na něj poukázáno z důvodů propojení mezi scénou závislých na pervitinu a heroinu. Když jsem se ho zeptal, zda zná někoho z města, kdo je aktivním uživatelem heroinu, odpověděl, že ne, a že by to s určitostí věděl. Vypověděl, že to všechny už zabilo, nebo se z toho dokázali dostat kupříkladu CH., nebo O. Tudíž, jak sám říká.

J.: „Jsem tu takový poslední mohykán mezi pervitinovou omladinou.“

Samozřejmě, že zmínil K. i S., kteří jsou jeho téměř vrstevníky, ale je označil za čisté uživatele pervitinu, navíc mi poskytl další zajímavou informaci a to, že S. je pro něj velmi nepříjemná osoba:

J.: „Musím si na něj dávat bacha, je to stoprocentně bonzák, spousta lidí kolem něj šla sedět a on, který tu krade a vaří nejdéle, pořád nic“.

V tuto chvíli by bylo vhodné zmínit, že i K., kterému jsem se chtěl po té, co se situace s kolem uklidní poděkovat a poskytnout slíbenou mast na boláky na tváři je momentálně ve věznici v Pardubicích za porušení podmínky, kterou dostal za dřívější delikty. Sám J. tvrdí, že nekrade, aby si obstaral prostředky na potřebnou látku. Využívá jiných postupů. Dokáže totiž uvařit, jak sám tvrdí velmi kvalitní pervitin, tím si získal stabilní odběratele, a tak i přísun financí. Jedním z nich je i pan B., ke kterému se následně dostaneme. Díky jistému odběru si může dovolit pervitin neředit, a proto je po jeho „zboží“ velká poptávka. Za jím uvařený pervitin, dle jeho

slov bere jen peníze, protože ty jsou potřeba ke koupi heroinu, pro ten si jezdí nejčastěji právě do nedalekého města k Cikánům. Tato situace připomíná příklad z článku P. Bourgoise-Crack in Spanish Harlem, kde někteří dealeři cracku prodávají tuto látku, aby měli dostatek financí na kokain a alkohol, což není bráno, jako něco negativního. Smějí se závislým na cracku, cituje tam jednoho ze svých informátorů:

„Come on, keep on Killing your self; bring me that money; smoke yourself to death; make me rich!“ (Bourgois 1989: 10)

Podobně to vnímá i J., který tvrdí, že by v životě pervitin nemohl užívat, jelikož k němu pociťuje odpor, i přesto že jej sám vyrábí. Nástroje potřebné k výrobě pervitinu nosí stále sebou v batohu. Díky tomu, že je na této scéně tolik let, má už mezi distributory z nedalekého města blízké postavení, to se ale v čase mění v této době již dochází k jistému změně, které se budu věnovat v kapitole č. 9. Při takhle dlouhé závislosti na heroinu mě samozřejmě zajímal jeho zdravotní stav, jak jsou na tom například žíly, protože Ch. uváděl, že po dvou letech už neměl na těle místo, kam by si mohl aplikovat dávku, aniž by už někdy do toho místa nevpíchoval, což samozřejmě není nic příjemného a navíc neustále hrozil vznik infekce, nebo trombózy žil. Ta je jistě nejzávažnějším projevem časté nitrožilní aplikace. J. odpovídal, že se cítí zdravý, že nemá žloutenku ani žádnou jinou nemoc, že své jehly nikomu nepůjčuje a pro demonstraci si vyhrnul rukávy, kde bylo sice spousta známek, že majitel paže je uživatel drog, ale opravdu, žádné povrchové projevy infekce žil, nebo zanícení nebylo vidět. J. to vysvětluje tím, že ví, co si aplikuje, je natolik zkušený, že by nešel do rizika. Celkově J. působí velmi racionálně, není na něm ani příliš vidět, že by byl deset let závislý na heroinu. Otázkou je, jak dlouho mu toto relativní zdraví a tento stav vydrží, ale sám říká.

J.: „Mě ten herák fakt baví, kdybych chtěl, ale já nechci, tak s tím můžu přestat.“

Případ J. je s porovnání s jinými informátory ojedinělý, protože tento názor, už nebyl u žádného z dalších respondentů v tomto městě opakován. Ale vraťme se k jeho odběratelům pervitinu. Tuto činnost, tedy prodej drogy, nehodnotí jako trestný čin, nebo spíše něco špatného. Naopak tvrdí, že pomáhá. První důvod proč tvrdí, že pomáhá je, že vyrábí kvalitní pervitin, a tudíž odběratelé, kteří si jej od něho koupí mají jistotu, že dostanou to, co si žádají, a druhý důvod je, že nemusí krást, tedy páchat opravdovou kriminální činnost, jako například S. o kterém si myslí, že navíc prodává nekvalitní pervitin. To prý může potvrdit více lidí, kteří si od něj koupili a nebyli s drogou spokojeni. J. mi po otázce, kdo je jeho nejčastějším odběratelem, poukázal na osobu pana B., což je můj další informátor.

7.3 B.

B. je jeden z mála těžkých uživatelů pervitinu, který si dokázal udržet stále zaměstnání. Oproti uživatelům substituční léčby je to závislosti na pervitinu daleko složitější. Právě proto mu věnuji samostatnou část tohoto výzkumu, nejen tím, že na něho poukázal pan J. ale převážně svým statutem zaměstnance. Dalo by se obecně říci, že pro drogově závislého je velmi těžké udržet si dlouhodobě zaměstnání, a to převážně kvůli tomu, že při shánění prostředků na drogu spotřebují většinu svého času, a pravidelná pracovní doba se s těmito praktikami neslučuje. To již bylo zmíněno několikrát. B. to dokáže, pracuje, jako automechanik, má štěstí, práci by nejspíš neměl, ale zaměstnává ho jeho vlastní bratr, který patrně ví, že by jinak skončil ve vězení. Díky pravidelnému přísunu financí nemusí tedy B. trávit čas jejich sháněním, a proto si i může dovolit pronajmát domek na periferii města. Když jsem přicházel k němu domů, nestačil jsem se divit, kolik věcí se může vejít na průjezdovou cestu, kam jsem se podíval, všude byly předměty, jako například staré rámy od kol, nebo staré televizory, rádia a jiná elektronika, jež vlivem povětrnostních podmínek, pravděpodobně již ztratila svou funkci, a to mě ještě čekal vstup do samotného domu. Po zkušenostech z příjezdové cesty mě proto

tedy ani nepřekvapilo, že celý dům uvnitř vypadal jako sklad nějaké zastavárny. Na otázku, kde vzal všechny ty věci, mi byla dána odpověď vskutku nepřekvapující.

B.: „No vobčas, když něco prodávám a lidi nemaj prachy, tak to vyměním za nějakou tu věc a časem se to tu nakupilo, ale to není žádný harampádí, to se mi všechno hodí!“

Postupně jsme se přesunuli dále. Obývací pokoj, dala by se tak místnost s pohovkou a stolem nazvat, každou drobností poukazoval, že se jedná o dům narkomana. Na stole se povalovaly vatové filtry na čištění roztoku při aplikaci, různé vaničky a mističky sloužící k míchání, popřípadě k odstavení látek. Celou místnost lemovaly poházené malé butylky od destilované vody, kterou se aplikovaný roztok drogy ředí a vše korunoval celkem pronikavý zápach zatuchliny. U B. byl patrný dosti podobný přístup, jako u pana S., ale s tím rozdílem, že B. sám drogu nevaří, ale pouze distribuuje. Navíc tu byl další rozdíl, a to ten že nebydlí v domě sám, žije společně se svou přítelkyní, která je taktéž závislá na pervitinu, žijí tu společně už dva roky. To že má B. pravidelný finanční přísun, mu umožňuje nakupovat větší množství drogy, kterou potom postupně prodává svým známým. Ptal jsem se ho, zda nakupuje pouze u J., nebo jak dál s ním spolupracuje. Řekl mi, že od J. nakupuje nejčastěji, protože má opravdu nejkvalitnější zboží, ale někdy musí vzít i od jiných dodavatelů, převážně od Cikánů z nedalekého města, kde si taky na kvalitu nestěžuje, a navíc je taktéž jejich dlouholetý zákazník. J. prý u něho čas od času přespí, takže kolikrát drogu uvaří přímo u něj, ale nechce, aby to bylo příliš často, protože má strach z problémů, které by mohli s výrobou drogy nastat.⁶ Navíc je kolem toho hodně nepořádku a to by mohlo být podezřelé. K tomu uvádí důvod, proč J nechá u sebe drogu vyrobit.

⁶ B. tím myslel policii s kterou nechce mít B. problémy.

B.: „Přítelkyně má známou v lékárně, takže se někdy povede, že sežene pro J. léky na výrobu, a to je potom pořizovací cena velmi nízká, de facto jenom za práci“

Někdy B. nechal u sebe přespat mladé uživatele, kterým obstaral drogu a oni ho poprosili o nocleh, ale už to prý nedělá, po té co zjistil, že se mu ztrácely nějaké předměty.

B.: Dneska už nemůžeš věřit nikomu.

Vrchol byl, když přišel o kolo, myslí si, že ví, kdo ho ukradl, ale dokázat mu to nemůže, jako trest mu už tedy neprodává pervitin, tak jako dřív, ale „trošku“, jak to sám nazval, jej „šidí“, nebo neprodá vůbec

Výzkumník: Dokážeš odhadnout, jak dlouho perník užíváš?

B.: Jako dlouho, hodně dlouho...měl jsem malé přestávky, jako nikam jsem nešel na léčení, třeba, to bych nemoh kvůli práci. Ale vždycky jsem se k tomu vrátil, přestat jsem úplně nedokázal, navíc se zase huntuješ chlastem, tak vono je to asi jedno.

Výzkumník: Spočítáš to na roky?

B.: Jo jasně, určitě to bude přes deset let, první roky takovýho experimentování moc nepočítám, to žral každej, ale pak přišly bomb, jako do žil teda a začalo to bejt kapánek jiný.

B. na mě vycenil torzo černých zubů, což bylo rozhodně výmluvnější, než předchozí líčení doby užívání.

J.: „Když víš, co žereš, tak to prostě jde“.

Toto tvrzení se ukázalo, jako jeden z hlavních rozdílů mezi starší generací uživatelů drog a tou mladší.

U B. byla patrná ještě jedna věc a to, že si svoji trestnou činnost uvědomoval, neměl pro to žádné vysvětlení, jako například J. a S. Věděl, že páchá něco špatného a s tímto byl i spojený strach z dopadení a

následného potrestání. docela zajímavá ojedinělost, právě američtí sociologové (kriminologové) Sykes a Matza mluví prostřednictvím Alberta K. Cohena ve svém textu o tom, že mladí delikventi v určitých případech obdivují morální hodnoty dominantní společnosti především u mediálních hrdinů si nepřipouštějí, že by mohli jednat nemorálně. Podle Cohena delikvent rozezná, jak legitimitu dominantního sociálního řádu, tak jeho morální „správnost“. Zároveň však uvádí, že hodnoty těchto deviantních subkultur jsou opozicemi dominantních hodnot, protože se jedná o adaptaci převážně nižších tříd na ekonomickou realitu. Proto si nepřipouštějí pocit viny, jelikož žijí s pocitem, že někteří prochází hladce, a tudíž nemusejí porušovat systém dominantních hodnot (Sykes; Matza 1957: 667). Z tohoto důvodu uvádějí jejich techniky neutralizace, což v tomto případě pan B. nedělá a plně přijímá svou odpovědnost, ale samozřejmě to může být ovlivněno narušujícím prvkem s majoritní společnosti, neboli mnou. Zároveň, a k tomu bych se přikláněl spíše, to lze vysvětlit tím, že pan B. pracuje v normálním zaměstnání, kde přichází do kontaktu s většinovou společností a toto prostředí na něj působí natolik, že si je svých ilegálních činností vědom do té míry, že je přiznává a nehledá pro ně ospravedlnění.

Častý kontakt s osobami mimo okruh jeho zákazníků a dodavatelů mu poskytl i další určitou výhodu. Díky tomu, že pracuje, jako automechanik dokázal navázat spolupráci s jistým panem R., kterému následně jako občasnému, především tedy neinjekčnímu uživateli pervitinu několikrát drogu prodal. Vzhledem k tomu, že je pan R. momentálně nezaměstnaný nabídl, že bude moci shánět látky k výrobě pervitinu, což je výhodné pro obě strany. Pan R. jezdí s určitým intervalem do sousedních zemí, převážně do Polska pro léky obsahující zejména pseudoefedrin, jako jsou, stopgrip, nurofen, modafen z kterých lze vyrobit kvalitní pervitin. Tato skutečnost posiluje postavení pana B. na trhu, protože tyto látky jsou v našich lékárnách ve větším množství těžko dosažitelným zbožím.

V textu jsem zmínil, že je tu určitý rozdíl mezi mladší a starší generací. Odlišný přístup k užívání generuje především daleko menší dávka racionalizace své závislosti. Spíše než reálná potřeba se o sebe postarat je tu aktuálnější potřeba se bavit a užívat si. Proto se v dalších řádcích mé práce přesuneme k uživatelům, kteréžto bych shrnul do jedné kapitoly. Název pro ni bych si vypůjčil od pana J., který tyto uživatele, tak trefně nazval „pervitinovou omladinou“.

7.4 „Pervitinová omladina“

M.: Už druhý den nemůžu nikde od nikoho sehnat nic pořádného, něco, co alespoň maká, ty to nechápeš, vypadá to všechno stejně, ale není.

Výzkumník: Takže to je jako nealkoholické pivo?

M.: Jště horší, je ti z toho pěkně na ...

M. si stěžuje na kvalitu drogy, kterou vyměnil za ukradený telefon. Tato skutečnost koresponduje s představami hierarchie v tomto prostředí. M. jako reprezentant nejnižšího pole pomyslné pyramidy bude bezesporu nejčastější obětí podvodu, ale ani na chvíli by nezaváhal při příležitosti podvést někoho jiného. To potvrdil během výzkumu několikrát.

M. je představitel mladé generace pervitinových uživatelů, kterých je v této lokalitě relativně velké množství, mě se podařilo kontaktovat kolem dvaceti uživatelů, ale zdaleka ne se všema jsem stihl provést hlubší rozhovor, nebo sledovat jejich denní trajektorii, jako u pana M. Jeho jsem vybral jako jistého představitele, jelikož v době výzkumu představoval určitou spojnici mezi staršími a mladšími uživateli drog. Navíc jeho dynamicky se měnící pozice v tomto sociálním poli, je typická pro tuto skupinu uživatelů. V době prováděného prvního výzkumu mu bylo 22 let nyní mu je tedy 25 a má za sebou jeden rok vězení v Pardubicích. M. v době, než byl uvězněn, pobýval převážně na ulici. Domů nesměl z důvodu předešlých krádeží. Příležitostně přespával u známých, ale

místem k přespání byl nejčastěji odstavený automobil zaparkovaný v jedné ze zapadlých uliček ve městě. Auto patřilo jednomu z jeho známých a ten jej tam nechal za občasnou drobnou výpomoc s obstaráním pervitinu. Vzhledem k tomu, že se vozidlo neužívalo k provozu, mohl si M. zatemnit okna kartonovými deskami a celkem bez větších problémů v něm přespávat.

M. se živil jako zlodějíček všeho, co by se mohlo zpeněžit. Byl ovšem velmi brzo „známou firmou“ mezi majiteli obchodů, tudíž se musel specializovat na nebezpečnější a složitější krádeže.

M.: Je to čím dál tím víc vo hubu, už mě všude znaj, kamkoliv přijdu už na mě skoro volaj fízli. Třeba, když si du normálně koupit rohlík, nebo něco hned mě vyhazujou, ukázu jim prachy, ale stejně mě nic nedaj, takže musim někomu říct, aby to jako koupil.

Výzkumník: Jak teda sháníš prostředky na drogy?

M.: Většinou v noci ted'ka. Mám pákovky na řetězy, nebo zámky, ty sem ukrad fotrovi (.....) a co de, tak vodštípnu, horší je pak, co s tím, ale většinou to ňák de.

Výzkumník: Takže přes den spíš a v noci sháníš, co ukrást?

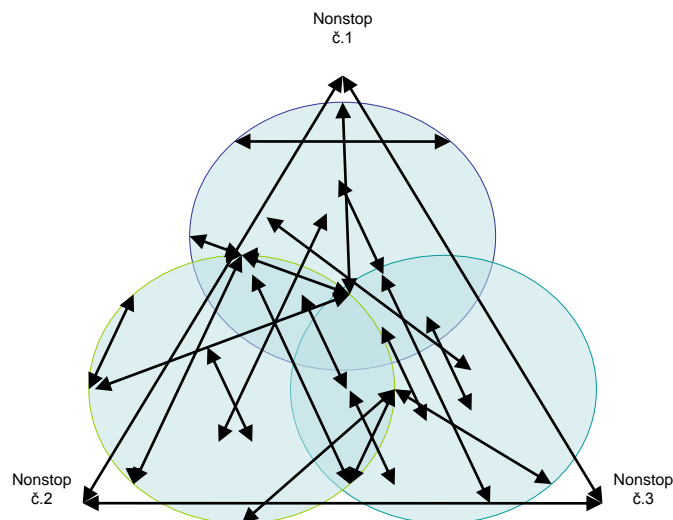
M.: No moc nespím ted', K ránu chvilku, když si zahulím⁷, tak to de, ale spát moc nepotřebuju...(M. se směje)...

Výzkumník: To celou noc chodíš po městě?

M.: Když to maká, tak nepotřebuješ spát, celou noc nesháním, většinou si zalezu do nonstopáče k Vietnamců a tam sem, když jsou prachy, tak si občas zkusím štěstíčko, ale ne moc. Je dobrý, že tam nikdo není, takže mě tam nechaj i s jedním pivem půl včera.

⁷ Myšleno zakouří marihuanu.

M. odkázal na nonstopové herny v blízkosti centra města, které pro svoji specifickou lokaci místní nazývají „bermudským trojúhelníkem“ (viz.schéma č. 1). Tento název místa metaforického charakteru je více, než výstižný. Tyto podniky totiž opravdu tvoří při pomyslném spojení přímkou jakýsi trojúhelník a zároveň se v jeho prostoru pohybuje zdánlivě neorganizovaně velké množství nočních „cestovatelů“, jakým je například pan M. a jiní, protože celonoční provoz a malá návštěvnost těchto podniků dává šanci k uchycení i osobám nechtěných v jiných typech restauračních zařízení. To budí dojem, že pak v těchto prostorách osoby bloudí. Bylo to zároveň i místo, kde jsem mohl v různé intenzitě zastihnout i některé ze svých informátorů, většinou z řad mladší generace kolem M. v době nepříznivého počasí. Během letních období nebylo těžké skupinku potkat v parku nedaleko centra města, kde „omladina“ trávila čas.

Schéma č. 1 „Bermudský trojúhelník“⁸

V době výzkumu během let 2010-2011, tomu tak bylo. To se změnilo v létě 2012. Kdy represivní složky zahájily masivní ofenzívu proti mladým „poflakujícím“ se uživatelů v prostorách tohoto parku. Opakovanými osobními prohlídkami, prověřováním osobní totožnosti a ukládáním drobných pokut za přestupky ať už v rovině obecní, nebo státní, dokázaly oblíbené místo použít-li jejich výrazu vyčistit.

Již jsem několikrát zmínil, že značná část těchto řekněme mladších uživatelů pervitinu, jsou do velké míry závislí na starších uživatelích, kteří jsou i zároveň jejich dealery. Osoby jako jsou pan S., nebo pan B. Málokdy by se jim povedlo sehnat kvalitní látku od struktur nad již zmíněnými osobami. Proto musejí vytvářet takové vazby, aby si přisun tolik potřebné drogy zajistili.

⁸ Schéma znázorňuje efekt „bermudského trojúhelníku“, kdy vrcholy pyramidy jsou nonstopy a modrá kruhovitá pole představují jejich užívaný okolní prostor. Veřejností vnímaný zmatený, bloudivý pohyb jednotlivých uživatelů drog, znázorňují šipky.

8 ASPEKTY ILEGÁLNÍ EKONOMIKY JAKO ALTERNATIVA VZESTUPU V SOCIÁLNÍM POLI

V této kapitole navazuji na další z výzkumných otázek zmíněné v úvodní části práce. Zde se pokusím popsat ekonomické praktiky každodenních uživatelů drog v urbánním prostředí, k tomuto jednání se váže velké množství ilegálních praktik, které bychom mohli taktéž nazvat kriminálními praktikami. Zaměřím se na popis sítí, toků a schémat, kde hlavním a nejcennějším artiklem je droga samotná. Strategie k přežití je jednou z nejdůležitějších lidských činností, neboť zahrnuje základní princip života nejen lidského druhu. Zvolit, či přijmout správný systém uspokojení více, či méně důležitých potřeb se stává zásadní otázkou. Jestliže ovšem přijmeme, nebo jsme nuceni přijmout jako strategii k obživě participaci na drogové scéně, bude nutné přijmout všechny skutečnosti, jež se k této aktivitě váží. Nejen riziko vězení, neboť toto jednání je přímo závislé na kriminální činnosti, ale i jiná pravidla, která budou úzce přizpůsobena těmto praktikám. Nahlíženo antropologickou perspektivou se bude jednat o určitou analýzu nelegálního obchodu v urbánním prostoru, nástin směnného obchodu v ilegálním prostředí ve své materiální a symbolické rovině. S tímto velmi úzce související podkrytí sociálních vazeb, konotací a prostředí, což je neméně důležité pro rozvíjení a jisté udržení daných aktivit, jak ekonomických, tak sociálních.

Cílem této kapitoly bude poukázat na transformaci ekonomických aktivit v rámci dvou odlišných, ale přesto velice pevně na sebe navázaných prostředí. Tedy legální a nelegální ekonomické sféry. Transformaci hodnot jedné sféry do druhé a jejich následné využívání k dosažení vlastních ekonomických i symbolických cílů. Nástin různorodosti disponujících kapitálů v kontextu Pierra Bourdiea, kdy se na jedné straně symbolický a s ním spojený ekonomický kapitál snižuje a na odvrácené straně, tedy prostředí drogové ekonomiky, ten samý atribut zvyšuje.

K teoretickému zarámování mi poslouží především práce Phillipa Bourgoise, který se zabývá problematikou narkomanské a s tím velmi

úzce spojené bezdomovecké částí společnosti v USA, převážně tedy v New Yorku. Některé jeho koncepty se dají vyzorovat, či aplikovat i při mém výzkumu. Především koncept „underground economy“, jenž bude nastíněn níže je téměř „Weberiánským“ ideálním typem pro uchopení problematiky tohoto prostředí.

8.1 Kooperující „jedinci“

K pochopení a vymezení této problematiky je nutné říci, že se nejedná o pevnou a ohraničenou skupinu, nebo subkulturu, ale velmi dynamickou, často se měnící skupinu kooperujících jedinců. Jedinců uvádím záměrně, neboť v žádném případě se nejedná zevnitř, nebo lépe řečeno emicky, či aktérem definované společnosti. Zároveň bych rád ovšem zohlednil, že právě pro podobně sdílené praktiky, ekonomické a sociální vzorce, se za jistých okolností dá mluvit o skupině. Obecně by se dalo říci, že skupina, která dá do jisté míry obecné svolení k tomu, že se v ní začne experimentovat s drogou, se posléze stává na obtíž a osoba se v ní cítí omezena a v ohrožení. To ještě umocňuje postavení dané osoby, zda dokáže látku připravit a popřípadě ji i prodat, nebo zda je pouze odběratelem, tudíž mnohem více závisí na ostatních a s tím jsou spojené i větší výdaje na jednu dávku. Do určité chvíle, a to převážně v počátcích experimentování, je skupina pro jednotlivce výhodná, postupně se však hierarchizací rozkládá zodpovědnost na každého člena odlišně, a to během stupňující závislosti rozbourává solidaritu uvnitř skupiny. Zejména, když se někomu daří shánět více prostředků a měl by tak své díly dát někomu jinému. Řekněme, že v počátku určuje pravidla solidarita mezi dobře známými jedinci, avšak postupem závislosti, každého z nich se solidarita uvnitř rozpadá, protože je čím dál tím těžší uspokojit velký celek. Dochází tak k rozpadu systému solidárního smýšlení a nastupuje potřeba individuálního uspokojení. Tento individualistický předpoklad je ovšem nutné zohlednit v kontextu silné závislosti na ilegální látce, solidarita se bude vždy zvyšovat ve chvíli relativního dostatku a naopak bude klesat

v dobách nouze. V podstatě je větší skupina v takto nastavené rovině trvale neudržitelná. Určitá skupinka bude udržována, vždy do takové míry, dokud je to pro ni výhodné. Tento sebe redukcující aspekt je v ekonomické perspektivě velmi významným, dalo by se říci, že i pro celou problematiku zkoumaného vzorku stěžejným. Dle Beckera bychom mohli tyto jedince nazvat tzv. Outsiders, tedy lidmi, které nemusí akceptovat pravidla, podle nichž jsou například souzeni, nebo zkrátka neuznávají toho, kdo soudí (Becker 1963). Nastavují si svá vlastní pravidla, které jsou aplikována do systému, avšak velmi často narážejí na pravidla definovaná systémem odlišným. Tudíž se zde vytváří jistá třecí plocha, kde je prostor pro různé adaptace, nebo jiné formy přizpůsobení. Takovou adaptací může být i přijetí ilegální ekonomiky. Tedy jednání ve své podstatě v definicích většinového systému kriminálního.

8.2 Culture of street

Tyto aktéři jsou zainteresováni do směnného obchodu odehrávající se okolo drogové ekonomiky. Ta je součástí tzv. „underground economy, jež se stává alternativou vedle legální ekonomiky.“ (Bourgois 1989). Zajímavé je, jak dále píše: „že celkový charakter sdílených ideálů, hodnot a uchovaných symbolů, jenž formulují základ culture of street, je explicitně namířen proti mainstreamové ekonomice a společnosti, ale paradoxem je, že z těchto prvků absolutně vychází a přímo na ni navazuje“ (Bourgois 1989). Tato premisa do jisté míry koresponduje s myšlenkami kulturních kriminologů Younga a Haywarda, kteří tvrdí, že kriminalita, nebo trestný čin, stejně jako jejich dohled, spadá do kompetencí kultury jako takové. (O'Brien 2005) Na základě těchto myšlenek je tedy možné tvrdit, že různé adaptace vůči mainstreamové kultuře, systému atd. budou vycházet především z ní samotné a budou tedy jejími přímými produkty.

8.3 Pan S, pan „Úspěšný“

Pana S. vybírám jako někoho, komu se podařilo v tomto prostředí relativně uspět. Dokázal si vybudovat relativně „stabilní“ koncept svého užívání. Přesto, že je relativně nespokojen s aktuálním děním.

S.: Jako mohlo by to bejt víc v prdeli, ale stejně mi tohle nustálý šaškování s těma fetkama venku⁹ sere. Nejradši bych se na to vysral. Skoro každej den, mi tu někdo novej otravuje a furt něco chce..rozumíš?..Já mám svoje lidi a nestojím vo průser...!¹⁰

Ukázka z rozhovoru se týká postavení pana S. jako pervitinového dealera, který je vystaven sice velkému riziku potrestání ze strany zákona, ale díky těmž postavení má relativně dost prostředků na své vlastní zájmy, především drogy. Pan S. byl konečným bodem putování ukradeného kola¹¹ a paradoxně zároveň výchozím a počátečním prvkem pro výzkum mezi narkomany. Dalšími aktéry v této kapitole budou osoby participující na aktivitách pana S. Pro ukázku a potvrzení některých teorií použiji i jiné případy, které by měly dokreslit celkový obraz stavu.

S. užívá pervitin přes 10 let. Jak sám říká, hned od počátku měl ambice stát se nezávislým na dodavatelích z jiného regionu. Chtěl tedy obejít subdodavatele a nakoupit si „zboží“ přímo u výrobců. To znamenalo vždy nižší cenu. Obecně platí, že čím více rukama zboží projde, tím je konečný produkt dražší. Je tedy jasné, že počáteční cena jakékoliv drogy je vždy výrazně nižší, než cena konečná. K této problematice se ještě vrátím v jedné z následujících částí. Panu S. se tedy vzhledem k vývoji pervitinové scény podařilo jisté osamostatnění v této oblasti, ale vlivem závislosti se nikdy nevymanil z jistých finančních potíží. Proto byl nucen neustále ustupovat ze svých cílů a přistupovat, čím dál tím více na

⁹ Venku rovná se ulice

¹⁰ Zápis z terénního deníku 2012

¹¹ Příběh ukradeného kola popisují zevrubně ve své bakalářské práci (Kunasek 2011:7-9) Přičemž tento příklad mi poslouží i při následných interpretacích.

nevýhodnější praktiky, které se neslučovaly s představou jeho symbolického postavení. Tím, že klesal jeho sociální status, měnili se i jeho možnosti sociálního a ekonomického kapitálu (Bourdieu 1998). Závislost mu téměř znemožnila uchýlit se k obstarání dávky legální cestou, takže svých cílů dosahoval v prostředí ilegální směny.

Výzkumník: Proč si teda přestal chodit do práce, Tě vyhodili?

S.: Ne, prostě jsem se na to vykašlal, nebavilo mě to tam a navíc jsem si tam nic nevidělal, tou dobo to šlo lépe s kšeftama. Tak jsem se na fachu jednoduše vysral.

Výzkumník: A jak dlouho teda neděláš?

S.:Hele nevim, ani už, asi 8 let, hned po učnáku jsem nastoupil do kolbeny¹² a byl jsem tam asi pět, nebo šest roků, pak už to nešlo vydržet, to buzerování.

Z předchozí ukázky vyplývá, že pan S. je nyní přes devět¹³ let závislí na ilegální činnosti, protože legální zaměstnání, jako zdroj prostředků k subsistenci mu vlivem různých okolností (zvyšování nároků na drogovou závislost, časová náročnost pravidelného zaměstnání atd.) přestalo stačit. Pan S. si tudíž vydobyl vcelku pevné postavení v regionální drogové ekonomice, přizpůsobil se dokonale potřebám daného prostředí a má relativní moc ovlivňovat ostatní uživatele, prostřednictvím svých kontaktů a schopností obstarat drogu pro více jedinců. Phillip Bourgois tuto skutečnost popisuje a dochází k závěru, že „individuality, jež zdařile usilují o uplatnění v „crack economy“, nebo v jejich aspektech „underground economy“, nejsou nadále motivováni, nebo nuceni pracovat pro legální společnost.“ (Bourgois 1989:) V tom také spočívá jeho ekonomická výhoda, může si na základě sehnání materiálu stanovit cenu a tu v závislosti na množství drogy zvyšovat, nebo snižovat přesně dle svých

¹² Kolbena-slangový výraz pro továrnu

¹³ Od data rozhovoru uplynulo téměř rok.

potřeb. Disponuje tedy nejen „sociální formou kapitálu“, ale i dalšími formami „kapitálů“ ekonomický, kulturní, symbolický, které jsou důležitými faktory v prostředí nelegálního obchodu a o nichž přesně mluví Pierre Bourdieu. V návaznosti na jeho teorii je tato forma kapitálu jasně vědoma všem zúčastněným a ti přesně znají její skutečnou hodnotu (Bourdieu 1998). Aktéři jsou si vědomi, že pokud budou riskovat ztrátu těchto symbolických kapitálů, může to pro ně mít fatální důsledky, jako například odříznutí od zdroje, což zapříčiní nepříjemné abstinenční příznaky. Panu S. se tedy zdařile transformoval symbolický kapitál z prostředí legální ekonomiky, kde již neměl šanci na vzestup do prostředí ekonomiky nelegální, kde jej navýšil na vysokou úroveň a je jedním z těch, kteří mohou určovat její pravidla.

8.4 Směna nejen materiálního zboží

Ku příkladu poslouží případ pana M., ten nejednal v souladu s nepsanými a velmi křehkými pravidly tohoto systému, chtěl obejít hierarchii a kauzálnost svého sociálního postavení a kapitálu. Tedy přesně to, čemu se věnuji ve výše uvedeném odstavci. Svě relativně exklusivní spojení s panem S. přerušila jeho lež o ukradené komoditě, tedy již zmíněného bicyklu. V případech krádeže a následné distribuce kradeného zboží je nutná spolupráce obou členů tohoto obchodu. Osoba, která zboží jakkoli získá nelegální cestou, musí sdělit svému odběrateli pravdu o původu komodity, tím nastaví rovinu vztahů a chování k dané věci, ale i mezi aktéry samotnými. Tento fakt koresponduje s pojetím směny Lévi-Strausse, v interpretaci Daniela Sosny a Jitky Kotalové zaznělo mimo jiné: „ve směně nejde primárně o hodnotu směňovaných předmětů, žen, nebo slov, ale o vztahy, které jsou touto směnou ustaveny“ (Kotalová, Sosna, 2009). Na základě této skutečnosti se pak odběratel k získanému artefaktu zachová. Zde je vhodné zmínit i fakt, že: „věc jako samotná komodita, není jen věcí samou o sobě bez konotací, tento předmět žije svůj sociální život“ (Appadurai 1986). Někde byl vyroben, někomu patřil, je

navázán na spletitou síť sociálních vztahů, které dávají význam právě ve vztahu k věci samotné. Tento aspekt je velmi důležitý, neboť rozhoduje o bezpečném nakládání s daným předmětem a s tím spojeným ekonomickým profitem. Výborně funguje výměna například kol se sousedními regiony, kde nejsou již tak pečlivě hledána a oba aktéři směny jsou spokojeni.

S.: Nejlepší je jako to poslat pryč, nechat to chvíli v klidu a pak to poslat někam do hajzlu. Jasný je to vo držku, kdo to kam poveze dneska, ale pak máš klid.

V tomto případě však M. sdělil panu S., že zboží¹⁴ není s oblasti jeho bydliště a tak si jej S. ponechal pro své užívání. Tím se artikl vynořil z vod „underground economy“ mezi svět normálního užívání a mohl být tak spatřen, identifikován a následně vymáhán. Tento příklad poslouží jako ukazatel významnosti vztahů mezi aktéry takovýchto směn. Kdyby pan M. řekl, že zboží je z jeho města a tudíž pravděpodobný majitel taktéž, pan S. by se neodvážil kolo užívat. Specifikem pana S. je, že k němu putuje relativně velké množství kradeného zboží převážně jízdních kol. Ta kola, která se mu nepodaří vyexpedovat do jiné oblasti, v provizorně zřízené dílně v obývacím pokoji uvnitř svého domu rozloží na jednotlivé části a z různých částí pak skládá kola nová, kterým tímto nabude nová identita. Dopravní prostředky jsou pak mnohem hůře vypátratelné a stávají se tak relativně bezpečným zbožím k prodeji. Není to ovšem tak jednoduché, neboť dnes jsou tyto praktiky relativně monitorovány a v případě, že by budily větší podezření na straně zákona, byla by tu možnost rozkrytí a následného sankcionování.

¹⁴¹⁴ Ukradené kolo

8.5 Přejchodná fáze mezi ilegální a legální ekonomikou

Tím narážíme na další aspekt, tedy přesahy mezi legální a nelegální ekonomikou. Zboží kolující v ilegálním systému může nabýt statusu legálního a naopak, to záleží na okolnostech koupi, prodeje, získání a konečně na charakteru zboží samotného. Zůstaneme-li tedy u příkladu s jízdním kolem. Pak tento přechod mezi těmito systémy ideálně představuje jakýkoliv bazar, nebo zastavárna. Ačkoliv si to státní moc uvědomuje, je to velmi těžko postižitelná realita. Přesto že existuje určité množství novel a vyhlášek¹⁵, které by měly tuto fázi přechodu z „underground economy“ do „mainstreamové ekonomiky“ zamezit, děje se tak velmi sporadicky. Je tomu tak dle mého úsudku díky charakteru nastavení samotné majoritní ekonomiky, a zároveň vysokou adaptibilitou účastníků nelegální činnosti v oblasti této směny.

Pan V.: Jako voni moc dobře vědí, že když jim něco přinesu, tak že jsem to nedostal od babičky k vánocům, zkoušej to různě uhrát, aby mi dali co nejmíň, že bez papírů to nevemou. Jako elektronika je většinou v pohodě, ale daj mi za ní hovno...

Majitel zastavárny si je samozřejmě vědom, že svým jednáním napomáhá trestné činnosti, uvědomuje si tedy, že páchá něco proti obecným morálním hodnotám. Hraje proto svoji roli, tak aby riziko, které podstupuje, zužitkoval v co největší prospěch. Když množství rizika převáží množství relativní výhody, odmítne podstoupit tento druh směny a aktér musí zkusit štěstí v zastavárně jiné. Nejčastějším způsobem se riziko kompenzuje maximálním snížením výkupní ceny, aby profit z následného prodeje byl něco možná největší. Prodejce v zastavárně se stává zprostředkovatelem zboží do legálního prostředí, avšak osoba, tou ať je kdokoliv, jež si zboží koupí v dané zastavárně, tak činí naprosto legálně, a tímto ve své podstatě zboží očišťuje a takzvaně jej „vypere“. Jako když do herny přijde zloděj s právě uloupenými penězi z banky,

¹⁵ Zákon č.455 / 1991 sb., o živnostenském podnikání

rozmění si odcizenou sumu u baru a následně je všechny prohraje v automatu. Pokud Zloděje nechytne policie při činu, peníze vydělané loterijní firmou jsou zdaněny a následně čisté a legální poslány do koloběhu ekonomiky. Pan S. zdaleka ne všechno zboží uplatní ve směně v ilegálním prostředí, musí tedy pro svoji ekonomickou nezávislost, tedy potřebu každý den obstarat látku, na které je závislý, směřovat i v takto riskantně nastavené rovině. Riskantní je tato směna pro oba zúčastněné aktéry, de facto oběma jednotkám hrozí trest za nelegální činnost, avšak zároveň se jedná o výhodnou formu obchodu z ekonomického hlediska, neboť majitel zastavárny má k dispozici zboží, jenž koupí hluboko pod jeho reálnou cenou a pan S. získává sumu v hotovosti, což nejmocnějším platidlem v prostředí drogové scény, avšak zdaleka ne jediným.

8.6 „Variabilita“ platidla jako adaptace v ilegálním prostředí

V oblasti „underground economy“ dochází ke směně na mnohem více úrovních, než jen zboží výměnou za hotovost, čili peníze. Což není jistě žádnou výjimkou ve světě obchodu. Opět se vrátím k bicyklu, které bylo po ukradení v prvním případě vyměněno za příslušné množství pervitinu a k tomu ještě za jiné jízdní kolo a ve druhém případě, kdy jsem do směny zasahoval jako třetí aktér, bylo oceněno znovu, ale platidlem byly tentokrát peníze, protože jsem nedisponoval artefakty, nebo zbožím, kterým bych výměnu mohl uskutečnit bez peněz. Přesto platí, že hotovost je nejefektivnějším platidlem i v takto nastavené rovině, neboť cenu a hodnotu v jiné formě směny určuje hierarchicky, sociálně a symbolicky výše postavená osoba, takže v reálném dopadu se níže postavený jedinec v rámci takové směny ocitá ve značně nevýhodné situaci. V tomto případě Pan S. disponuje takovým postavením, že určuje hodnoty daných předmětů. Rozdíl v takto nastavené rovině, je že do této směny nezasahuje žádný další aktér, nebo právní hledisko, čili stát. Tak jak je tomu v legálním odvětví ekonomiky. Keit Hart ve svém článku Money: one anthropologist's view zmiňuje, „že směnu a smluvní poměr mezi

prodávajícími a kupujícími určuje právě stát a ten i do tohoto procesu vkládá peníze. Ve chvíli, kdy pak z různých důvodů peníze ztrácí svou hodnotu, nebo dokonce dochází úplně (měnová krize v Argentině), nastává návrat k výměnnému obchodu jako nižší formě směny. (Hart 2005) Rovina nelegální ekonomiky s tímto procesem pracuje neustále, peníze jsou nejžádanějším obchodním artiklem, protože v sobě skrývají potenciál výměny za vše, ale ve chvíli, kdy nejsou, nastává výměna zboží za zboží a tak se proces neustále opakuje.

8.7 Shrnutí kapitoly

Spolupráce a ekonomická kooperace je intenzivní, avšak velmi křehká a zpravidla nemá až na pár výjimek vtištěná, nebo neměnná pravidla. V porovnání s prací Phillipa Bourgoise *Crack in Spanish Harlem*, jsem našel jisté podobnosti, které jsem již povětšinou zmínil. Ale bude záhodné uvést, že Bourgois vyvozuje své závěry v ekonomických snahách aktérů v „underground economy“ na základě adaptované představy o „Americkém snu“ (Bourgois 1989). Což do jisté míry kopíruje i výše uvedené řádky. I pan S. se chce ve své podstatě svoji činností vyšvihnout do lepší ekonomické situace, avšak k dosažení cíle mu brání velmi důležitý aspekt a tou je právě silná závislost na pervitinu. Na což poukazuje Bourgois, „že jedním z důvodů proč jeho aktéři využívají prostředky nelegální činnosti je fakt, že dostatek prostředků jim zajistí nezávislost na cracku, jelikož si budou moci dovolit dražší kokain a alkohol.“ (Bourgois 1989). Tato skutečnost potvrzuje, jak se představy neslučují s realitou, neboť v rukou pana S. proteče ohromné množství prostředků k zajištění určité ekonomické stability, avšak nestane se tomu tak, dokud nezvládne jediný boj a to ne se svými představami, sny, nebo symbolickým kapitálem, ale závislostí samotnou.

9 CIKÁNSKÉ FAMIGLIE - OHROŽENÉ „KRÁLOSTVÍ“

Ch.: Černý tam držež při sobě, jako nikdo z bílejch, černý maj každej večer zábavu, hrajou na kytary, karty, nikdo se tam mezi nima navzájem nepodrazí, stejně jako venku. Bílí se podrážež ve vězení úplně stejně, jako venku

Ch.: popisuje zkušenosti s cikánskými spoluvězni. To nebyly jediné zkušenosti, které s nimi Ch. měl. Před tím, než se dostal do vězení, jezdil si k nim pro heroin, nikdy jej nezklamali, jako dealeři byli naprosto spolehliví. Obchodu s heroinem se věnovali, co si Ch. pamatuje.

Ch,: Co já vím, tak ještě na konci 90. Let se dalo koupit za dobře vod Rusáků, ale pak je úplně přejeli. Měli dobrou taktiku. Všimli si, že Rusáci neprodávali po malým množství, tak vod nich nakupovali ve velkým a šli pěkně ven prodávat po dávkách. Jako lidi pak neměli na pálky za množství, co chtěli namlsaný Rusáci prodávat, tak postupně většina přešla k černejm. Ty si to vošéfovali a dneska koupíš skoro jenom přes ně. Tos, ale neviděl, že by jedinej z nich bral.

Říkám si: „Kde je rituální strach z krve?“, když se koš na použité jehly plní a společně s užívatelkou W. počítáme. Při poslední hrstce se zastavíme na 250. „Slušná práce za 14 dní“ říkám kolegovi v terénu D. v autě, ten se na mě otočí se slovy: „To nic není. To je ještě málo“.

D.: Dostat se k nim bylo hrozně těžký, vůbec nás k sobě nechtěli pustit, nakonec se nám to povedlo přec děcka. Beru to jako velkéj úspěch, když vidíš, co se tam děje, tak prostě víš, že se s tím musí něco dělat. Jako než jsme s nima začali měnit, tak se tam všude válely buchny, děti tam mezi tím běhaly. Hrozně nezdravý prostředí. Co myslíš, že z nich může vyrůst, když jich je v jedný místnosti pět i s dětma a všichni si píchaj. No vyrostete z nich to, co viděj.

Cikánské rodiny mají velmi silné zastoupení na poli obchodu s drogami, dokáží přivést velké množství ilegálních látek z primárních zdrojů, buď přímo od dovozců, pašeráků, nebo překupníků. Dokázaly vytvořit velké sítě, které zajistí obchod a určitý stabilní výkon. Většina drobných dealerů, kteří jsou mými informátory S. J. B. kupuje přímo drogy, nebo prostředky k výrobě od těchto rodin. Jak jsem již zmínil, především jedna rodina se velice silně angažuje do distribuce narkotik. Zároveň, ale propadají do silné devastace vlivem závislosti na drogách, které prodávají. Velice úzce specializovaná adaptace na prostor v ilegálním prostředí, tak přestává fungovat, tak jako před deseti lety, kdy z utržených peněz dokázala prosperovat celá rodina.

J.: Jezdím si k nim pro herák už přes deset let, za tu dobu se situace hodně změnila. Kolikrát si pro něj musím jet jinam sám, protože sami nemaj, nebo. Poslední dobou se pár z nich snaží z toho trochu dostat, ale to je děsně těžký.

Zajímavý je postoj jedné s klientek, která sama neužívá, ale chodí „měnit“ svému manželovi. V podstatě vidí kategorii drogy velice ambivalentně, protože je zdrojem obživy její rodiny ale zároveň i zkázy. Negativní konotaci přenesla na zdroj aplikace, takže na injekční stříkačku. Tu chápe jednak velmi nečistě kontakt s krví (Douglas 1966), a zároveň i jako zdroj zla, které působí, protože skrze ni dochází k přenosu zla do krve jejího muže. Zatímco drogu samotnou chápe jako zdroj ekonomické prosperity.

Výzkumník: Jak se situace hodně změnila za poslední dva roky, co jsme se neviděli, ještě pořád jezdíš pro heroin k famiglii¹⁶, jak ty říkáš?

J.: Málo, nějak vysychá zdroj, občas mají, ale je to nárazově, sehnal jsem si jinde, je to dál, ale nějak to dělat musím. Dokonce jsem

¹⁶ J. četl knihu M. Puza Kmotr, proto přezdívka famiglia po vzoru italských mafiánů v NY.

přemýšlel, že bych se na to i vybod, ale nakonec jsem usoudil, že mě to stejně baví. Víš, jak jsem nadával na ten subáč zasranej?

Výzkumník: Víím, už jsi podlehl?

J.: Né...vole, vod toho ruce pryč v tomle jsem čistej jako, to se bát nemusíš, ale famiglie mi to žere skoro celá...vypadá to na konec heroinové králoství...kamaráde!

10 „SUBÁČ“ SILNÝ HRÁČ NA NOVÉM POLI VÝZKUMU

V mé původní práci z roku 2011 jsem tomuto substitučnímu léku nevěnoval přílišnou pozornost, protože většina mých klíčových informátorů jej neužívala, nebo jej nezmiňovali jako látku svých zájmů.

K.: Jako měl jsem to, ale je mi z toho akorát blbě, nechápu, jak to někdo může žrát.

J.: Kdybych se chtěl léčit, tak do sebe nebudu futrovat nějakěj sajrajt, ktorej tě akorát rozhodí jinak...! Chápeš to je to humus, jako víím, že si to jedou, ale dělá to s nima hrozný věci, já bych to nežral, ani, kdyby mi to dali zadarmo...opravdu!

Situace se ovšem velice změnila ve chvíli, kdy jsem původně jako terénní pracovník, po té již i jako výzkumník viz kapitola dvojí identita, rozšířil pole působnosti mimo svoji původní lokalitu. Tímto rozšířením výzkumné oblasti o další menší urbánní subjekty, jež jsou na scénu mého původního města velice úzce navázány, poskytla do jisté míry i nové poznatky a především nové informátory. V této kapitole se budu věnovat hlavně jednomu ze dvou měst, jež jsou protkány sítěmi uživatelů tvrdých drog převážně díky velmi dobrému vlakovému spojení mezi všemi třemi urbánními jednotkami. K této lokalitě poukazují všechny drogové trajektorie v okolí. Není informátora, který by nikdy nejel pro dávku do

tohoto města. Ačkoliv se město proti tomu snaží bojovat, tak se mu to z velké části nedaří. Vystěhováním určitých obyvatel mimo hranice města do menších vesnic v okolí, nebo policejní razie, nikdy nezamezily velké distribuci, výrobě a především užívání drog ve městě. Dalo by se říci, že tvoří jisté centrum drogových aktivit, čemuž je napomáháno zevnitř města vlivem velkého výskytu uživatelů, ale i zvenčí neustálým přílivem závislých za drogami, jež toto město produkuje.

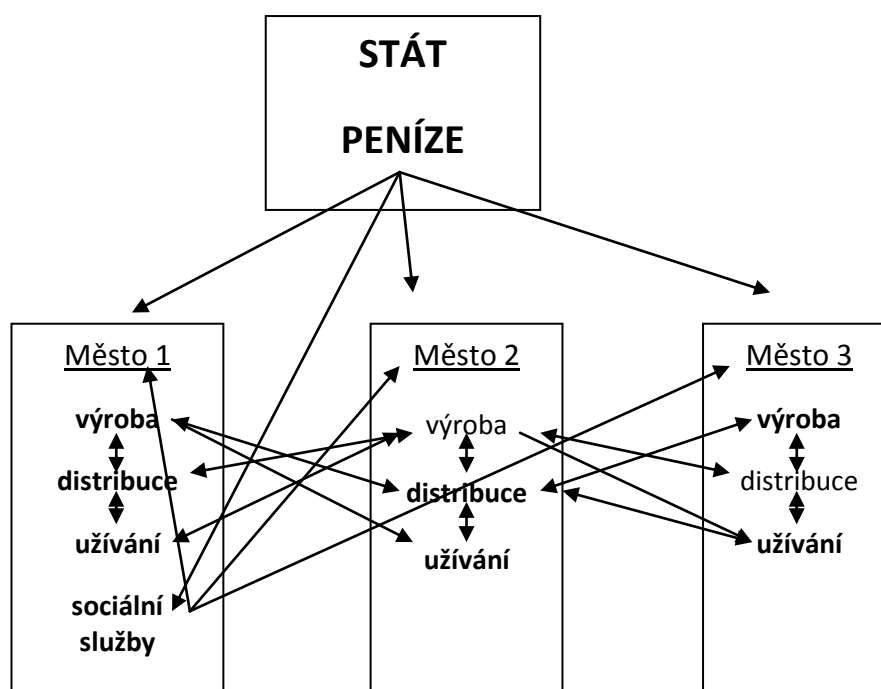
Na tuto situaci reagují terénní pracovníci neziskové organizace, kteří poskytují sociální služby uživatelům a snaží se tak zmírnit dopad tohoto stavu na veřejnost, obyvatele a vůbec obec jako takovou. D. terénní pracovník z řad neziskovky ví, že je to pro město velice složitá situace, ale zároveň nevidí jiné řešení, než pokračovat ve své práci, ačkoliv se tím stává nepopulárním i v očích veřejnosti. Samotná terénní činnost je totiž obecně u většiny obyvatel chápána velmi negativně.

D.: Za námi choděj lidí a nadávaj nám, že těm zas...ým feťákům pomáháme a kvůli tomu tady jsou, jinak by už dávno vychcípali. Já jim na jednu stranu rozumím. Jenže nám rozumí jen hrstka. Většina lidí vůbec nechápe, že tato činnost je primárně určena pro jejich ochranu. Když vyměníme za týden cca 500 „buchen“¹⁷ v jednom městě, tak to znamená, že by ty jehly někde ležely na zemi, nebo by se zvyšovalo riziko přenosných infekčních chorob vlivem opakovaného užívání stejnou jehlou. Tím, že s těma klientama mluvíme, zvyšujeme možnost, že se na nás obrátí s potřebou léčby. Když jim měníme základní zdravotní materiál, tak vlastně nepomáháme ani tak klientům, jako spíše obyvatelům postižených měst a obcí, nehledě na to, kolik stát ušetří na léčení jedné žloutenky, ale to se dostáváme už malinko jinam.

¹⁷ Buchna=injekční stříkačka k užití k nitrožilní aplikaci látky

Tuto realitu popisovanou pracovníkem D. lze těžko zvrátit de facto na „laické“ úrovni, tomu by pomohlo pouze úplné vymícení této problematiky. Velice důležité pro danou situaci je ale to, že vedení města v čele s panem starostou činnost podporuje. V následujícím schématu jsem se pokusil názorně zobrazit směry a propojení drogové scény mezi městy v rámci, kterých jsem dělal výzkum. Je to reakce na slova pracovníka D., jenž de facto reprezentuje činnost sociálních služeb v regionu. Dále jsou ve schématu zobrazeny směry a toky vzhledem k zjištěným atributům drogové scény v rámci jednotlivých měst. Schéma má vyjadřovat začarovaný koloběh navzájem se (re)produkcujících atributů na drogové scéně v tomto regionu. Zvýrazněné jsou vždy ty atributy, kterýžto mají silnější zastoupení v daném prostředí. Stát je zde zastoupen spíše jen pro dokreslení situace v závislosti na financování sociálních služeb v drogové oblasti.

Schéma. č. 2.

Zmiňuji-li subutex v názvu kapitoly jako tzv. „silného hráče“ mám tím na mysli zejména jeho velmi vysoké zneužití na trhu s návykovými látkami a následného velice frekventovaného užívání. Původně látka určená k léčebné terapii při odvykání závislosti na opiátových drogách hlavně heroinu se prostřednictvím ilegální distribuce velice rozšířil mezi injekční uživatele drog. Paradoxem je, že tato látka je původně vyrobena k orálnímu užití ve formě tablety, jež se nechá rozpustit slinami pod jazykem. Ale to nikdo z mnou dotazovaných uživatelů nečiní. Přesto, že například J. mluvil o této látce s velkým opovržením, tak ostatní převážně bývalí uživatelé heroinu, kteří mají předepsanou substituční léčbu, vidí tuto látku jinak.

Pan T.: Strašnou výhodou „subáče“ vidím v tom, že na něm můžu normálně fungovat. Ráno normálně vstanu, dám si dávku, kterou jsem už omezil na 2x denně, jak kdy teda, někdy po málu 3x, ale to jsou fakt odpoledne dvě píďata a ráno teda klasika, abych fungoval. Pak du práce, když mám směnu a můžu bejt v klidu.

Podobně o tom mluví i spaní P.

Paní P.: Já už jsem šest let jenom na „subáči“, kdybych nebyla závislá na tý jehle zasraný, tak už to dávno vynechám, ale zas bych měla strach, že bych přišla o místo, kdybych jim řekla, že du na odvykačku, takže si normálně jedu svoje, akorát je to potřeba pořádně vodfiltrovat, páč to zasírá žíly.

To jsou případy z řad klientů, kteří mají normálně stabilní zaměstnání a jsou schopni k nákladům na drogy ještě platit nájem. Zajímavé je většina těchto uživatelů, kteří berou subutex, pracují, se velice striktně vymezují vůči uživatelům vesměs téže látky, ale kteří jsou na ulici.

Paní P.: Jsem normálně šla do lékárny a tam ta p...a špinavá, tak jsem to na patě votočila a šla si pryč. Tam s tou fetkou nebudu ne...! (P. evidentně myslela paní V, která je známou postavou mezi aktéry, pro její životní styl na ulici)

Přesto, že P. bydlí u rodičů, a kdyby to štěstí neměla, tak by v určité době byla s onou nazvanou v podobné situaci. Tento rozdíl v podpoře rodiny se ukazuje z výpovědí jako velice stěžejním bodem, mnohdy rozhodne o tom, jestli závislý uživatel skončí na ulici, nebo ne. Ačkoliv se většina závislých se střechou nad hlavou od těch na ulici silně distancují a v žádném případě by se neztotožnili s takto vyloučenou osobou, tak povětšinou hlavní roli hraje fakt, že jim v případě nouze, (nebo neustále, záleží na případech), zaplatí nájem rodiče, nebo u nich mohou bydlet. Tím mají tito aktéři většinou stále dostatek prostředků na vlastní potřebu, drogu, takže nemusí sahat k ilegálním prostředkům, za což hrozí sankce, jak ze strany zákona, tak uvnitř rodiny. Proto si mohou dovolit takto odmítavý postoj k osobám, od kterých se neliší ani závislostí a ani přístupem k droze samotné, protože je spojuje to, že oba droga baví a vyplňuje jim nejpodstatnější náplň jednání samotného. Jediným rozdílem mezi nimi v tomto ohledu je, z jakého kontextu tito aktéři vstupují do interakce s předmětem vlastní závislosti.

Aktér skrze habitus vnímá svět kolem sebe a specifickým způsobem o něm přemýšlí. Jelikož však není loutka, tak reaguje nejen na své vtělené dispozice, nýbrž pochopitelně, na specifické sociální a historické podmínky, resp. Na aktuální kontext, se kterým jeho habitus interaguje. Možnosti jednat určitým způsobem jsou též limitovány (a zároveň umožňovány) strukturou sociálního pole, tedy systémem distribuce forem kapitálu. Teprve v těchto kontextech, které jsou vždy nutně přítomny, aktér jedná (Růžička, Vašát 2011: 132.)

10.1 SUBSTITUČNÍ LÉČBA, ZNEUŽITÁ TERAPIE

Je až k podivu, kolik se vyskytuje uživatelů této primárně určené látky k odvykací terapii v dané lokalitě. Zatímco v prvním městě, kde jsem dělal prvotní výzkum byla tato látka u mých informátorů velmi marginální, tak ve městě druhém již počet informátorů, kteří uváděli tuto látku, jako nejčastěji užívanou, prudce vzrostl. Není tomu náhodou, zatímco původní látkou, kterou většina nyní závislých na subutexu byl zejména heroin, tak ve městě prvním byl heroin, jak víme z předchozího výzkumu a koneckonců i z výpovědí informátorů, především J. a Ch. vždy trochu marginálnější¹⁸. V následující tabulce je znázorněný počet uživatelů dané látky, které jsem oslovil. V prvním sloupci je uvedena látka, nebo kombinace látek a v následujících sloupcích je vždy uveden počet uživatelů té, či oné drogy v rámci oblastí, tedy měst, ve kterých jsem výzkum prováděl. Číslo v závorce za hodnotami v druhém a třetím sloupci navíc uvádí počet uživatelů, kteří mají substituční léčbu předepsanou od lékaře.

Tab. č. 1:¹⁹

	oblast 1	oblast 2	oblast 3
pervitin	25	8	10
per+sub	10	18(5)	9(2)
subutex	1	20(11)	12(10)
her+sub	1	5(0)	0
heroin	2	5	0

¹⁸ Dle výpovědí Ch. i J. heroinová éra odezněla, většina uživatelů, buď vyabstinovala, nebo zemřela. Velkým faktorem je i fakt, že aktéři užívající legálně substituční léky nejsou tak činnými v prostředí ve kterém jsem prováděl hlavní část výzkumu.

¹⁹ Tab.č1 V tabulce jsou znázorněni uživatelé pouze na základě mého výzkumu. Tabulka si neklade nárok na zobecnění v celkém počtu uživatelů, těch je samozřejmě daleko větší počet.

Z uvedené tabulky vyplývá, že relativně velký počet uživatelů subutexu jako substituční látku zneužívá. Tedy, že nemají žádný z předpisů, za který by si jej mohli legálně koupit v lékárně. Musí si jej tedy obstarat na trhu ilegálním. Ten by, ale nemohl vzniknout, kdyby se látka nedostala do oběhu na základě legálního pořízení. Jeho distribuce je navíc spojena s několika násobně vyšší cenou, než je v rovině legální. Sedm pilulek Subutexu je na předpis k dostání v rozmezí od 1400 - 1600 korun. Přičemž denní dávka je zpravidla právě ona jedna pilulka, kterou si uživatelé rozpustí a rozdělí nečastěji na dvě části. Bez pochyby záleží na konkrétních aktérech, ale většinou jedna – dvě tablety denně na potlačení abstinčních příznaků postačí. Právě na černém trhu se v těchto lokalitách cena pohybuje okolo 350 – 600 korun za jednu tabletu, vždy bude záležet na tom, kdo komu a kdy bude látku prodávat, potažmo kupovat.

Paní V.: Když se zadaří, tak se to dá vobstarat za menší službičku, jako mě to baví, když to chtěj, tak je to nejlepší, aspoň mi zůstanou nějaký prachy na cigára, teda, né že by šlo teda jenom vo kouření...potřebuju, taky něco jíst, ale za jídlo moc neutratím.

Uvedená ukázka z rozhovoru s paní V. dokazuje, že denní dávka se nemusí vždy rovnat vynaloženým finančním prostředkům. Schopnost nahradit peněžní platidlo se, však vztahuje k sekundárním atributům dané osoby, tedy přímo koreluje se vzhledem a ochotou v tomto případě aktérky a především s potřebou (v tomto případě i odvahou) aktéra z druhé strany kooperace. Převážně u žen je prostituce nejjednodušší cesta k získání potřebné dávky. Genderová dichotomie v subsistenční strategii tak nebude samozřejmě nic překvapujícího. Ovšem na poli drobné kriminality se do značné míry překrývá. Podobně jak uváděl M., Ch., nebo jiní, tak i V. je nevítanou osobou v jakémkoliv obchodě, její pověst ji doslova předchází. V. je natolik známá v daném prostředí, že z toho v extrémních případech i těží v rámci solidarity lítosti u některých občanů.

V.: Jako voni mě tady všichni nesnášej, a nejradši by byli, kdybych se vodsad' zdechla, to je jasný, ale vobčas se někdo najde a sám vod sebe mi dá nějaký oblečení, nebo něco k jídlu. Včera jsem jako dostala vod jedný babči slušný boty úplně nový, prej na zimu ať mám v čem chodit,...paráda...hihi

Paní V. není zdaleka jedinou uživatelkou subotexu, těch v této lokalitě velké množství viz tab. č 1. Není tomu náhodou. Vznik černého trhu se substitučními tabletami vznikl na základě více faktorů, ale jedním z nich je krom poptávky po nedostatkových opiátech a ekonomické stabilizaci uživatelů i větší množství předepsané látky, než konkrétní aktér nezbytně potřebuje. Velmi často se totiž stává, že osoby na substituční léčbě mají předepsaný větší množství látky, než je jejich aktuální spotřeba do dalšího předpisu. Vzhledem k charakteru látky se totiž nejedná o užívání si tzv. „rauše“²⁰, ale spíše jakousi konsolidaci stavu těla a myslí před hrozícími abstinenčními příznaky. Velmi často proto dochází u dlouhodobě užívajících osob ke kombinaci substituce s alkoholem a různými aktivními látkami obecně shrnující pod názvem „klepky“ (Rivotril, Diazepam, Neurol), které žádoucí stav doprovodí, nebo umocní. Samozřejmě jsou tyto kombinace velice individuálního charakteru a každému uživateli reaguje, či pracují kombinace odlišně. Za peníze utržené prodejem přebytečných „subáčů“ si může osoba zprostředkovat uspokojení dalších potřeb. Jak deklaruji následné úryvky z rozhovorů.

Výzkumník: Proč tedy prodáváš subáč, když ho pak budeš stejně znova kupovat?...

I.: Protož potřebuju nějaký prachy, abych si za ně koupil žrádlo, vobčas nějakej chlast. Samotnej subáč mě jako trochu uleví, ale abych fungoval...potřebuju to trochu oživit, rozumíš (...) Kolikrát mi

²⁰ Rauš je stav, kdy aplikovaná látka začne působit a uživateli působí žádoucí a příjemný stav. Stav se liší dle charakteru a množství užívané látky, neřkuli kombinací určitých prvků/látek, především se jedná o kombinaci prášků a alkoholu.

přijde, že jsem více závislej na chlastu a těchle sračkách²¹, než na subáči...

Jiný rozhovor na podobné téma:

Výzkumník: Takže samotný subotex ti jako nic nedá, když to takhle řeknu?

F.: To zas né, není mi úplně blbě má to, ale pomalej nástup i když to pošleš do žíly, je to takový věčný čekání a u toho se ti honěj v palici sračky...to já nechci, jsem pak z toho v depkách a všechno mě sere, nemůžu se pak soustředit pořádně na práci a celkově sem jako mimo no.

Výzkumník: Takže to řešíš neurolem?

F.: A pivkama, ráno pošlu subáč, na to dvě, neurol a jsem ok. Fakt mě to jako dost baví. Jsem víc v klidu...víš co, neřešíš pak sračky v palici.

Výzkumník: V práci ti nedaj dejchnout, nevyhodí tě pak?

F.: Hele jako nedaj, docela mě tam potřebujou...

V tomto bodě je asi užívání subutexu asi nejkontroverznější. Aktéři se sice primárně ztotožňují se závislosti na něm, ale v absolutní většině případů dochází i k latentní, řekněme neuvědomované, lépe doprovodné závislosti na prášcích a alkoholu. To následně v případě rozhodnutí o abstinenci hraje klíčovou roli, protože silná psychická závislost na tomto typu léků je velice obtížná k překonání. Zvláště pak připojíme-li k tomu i těžkou fyzickou závislost na opiátech a potřebě v pichu jako takového.

Tréňák D.: Jako to obrovský malér, ve chvíli, kdy je u klienta vyvinuta takhle silná kombinovaná závislost, je téměř nadlidský výkon úplně vyabstinovat. Ono to ani pořádně nejde najednou,

²¹ Myšleno prášky na bázi nervového stimulu, viz odkaz klepky. (neurol, diazepam..)

takže se řeší vždy závislost na jedné látce a postupně se pak snižuje užívání látky další. Jenže je to strašně dlouhodobá záležitost, navíc silná psychická závislost navozuje těžké depresivní stavy, které dál produkují potřebu je tlumit, takže je to začarovaný kruh, z kterého se nedá jen tak vystoupit.

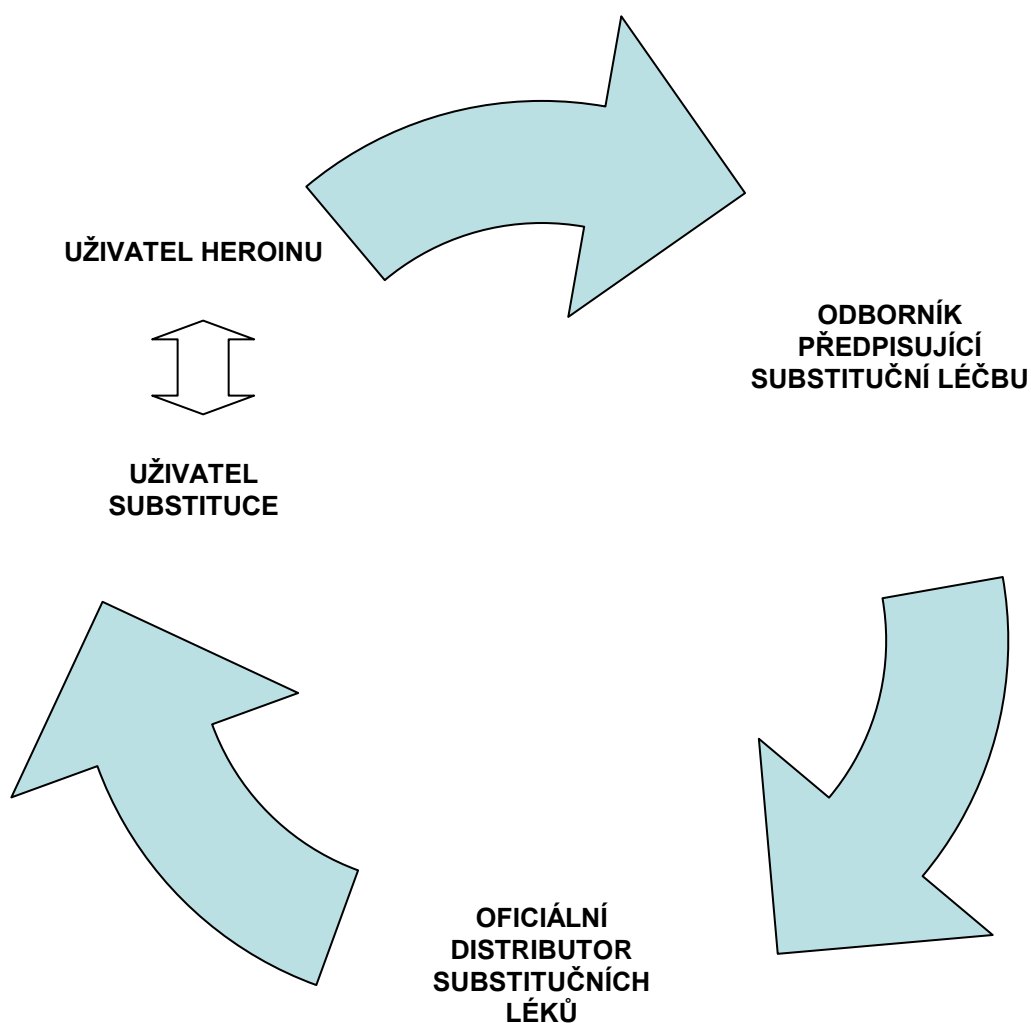
Alfou omegou této problematiky je tedy černý trh se subutexem, jak se na něm podílí drogoví uživatelé, jsem se na pár předchozích ukázkách pokusil znázornit. Tím, že si prodejem aktuálně „přebytečné“ látky zvyšují svůj ekonomický status, potvrzují závěry z kapitoly č. 8. Lepší ekonomickou stabilitu doprovází taktéž její vedlejší negativní jevy, jako větší užívání alkoholu, nebo jiných drog, kterými si uživatel „zpestří“ své každodenní rutinní aplikace. Toto tzv. víkendové oživení je patrné zejména u aktérů, kteří přes týden pracují a injekční užívání přes týden nevnímají, jako nějakou, řekněme „zábavu“, ale spíše nutnost. Tudíž většina prostředků padne na alkohol, cigarety, nebo hazard, ovšem ani zde se nedá generalizovat, vždy bude záležet na postavení uživatele a jeho ekonomickému a s ním spojeném sociálním statusu, v neposlední řadě i individuálním přesvědčení a potřebě své postavení prezentovat ve svém okolí. Pokud budete brát v potaz uživatele, který žije na ulici, nebo příležitostně přespává po sqautech²², bude jeho nakládání s prostředky jiné, než u člověka, který má relativně stabilní příjem, ať už zásluhou jakýchkoliv činností. (více v kapitole č. 10) Pro něho bude hazard a utrácení peněz za alkohol daleko častějším jevem a svým způsobem i důkaz jakéhosi vyššího postavení.

²² Podobně jako Hejnal (2011) sqaut zde reprezentuje místo k přespání a přebývání, spíše než životní filosofii jedinců.

10.2 Ve jménu lásky k bližnímu svému

V předchozím oddíle byla naznačena úloha aktérů samotných při tvorbě ilegálního trhu se substitučními přípravky. Na tomto místě vystává otázka, kde se tedy berou a proč jsou k dispozici? Když jsou tolik zneužívané v ilegálním prostředí, jak vyplívá z předchozích řádků. Na tuto otázku nemohu na základě tohoto výzkumu uceleně odpovědět, neboť jsem neprováděl detailní studie substituční léčby jako takové. Reálnou existenci tohoto faktu beru jako danou nezpochybnitelnou strukturu, do níž pronikají konkrétní aktéři s vlastním přístupem, ten jak jsme již řekli, může být generativního charakteru, avšak ne nezbytně. Aktérské působení v nastavené struktuře v tomto případě existenci substituční léčby, na níž je navázán prodej konkrétní látky, či látek, je bezpochyby víceúrovňový. Nejdůležitějším prvkem v tomto vztahu bude samotný konečný uživatel substituce, ten bude, ovšem zároveň i katalyzátorem k zavedení léčby samotné. Takže tento dialektický vztah mezi počátečním (tedy původním apelem k substituční léčbě) a konečným atributem (tedy konečným zne/užíváním dané léčby) bude vyplňován úrovní řekněme odbornou, (myšleno vydáním předpisu k léčbě) a úrovní distributivní (myšleno oficiálním distributorem – lékárna).

Schéma č. 3

Doposud jsem se věnoval úrovni uživatelské (řekněme, že i částečně sdílením uvnitř tohoto subjektu), probíhající výzkum, ale poukázal, respektive otevřel cestu částečně i k úrovni distributivní tedy té „oficiální“ viz. Schéma č. 2 kde je znázorněn vztah mezi zmíněnými úrovněmi. Proč to zde ale uvádím. Z výzkumu vyplynulo, že si bez předpisu substituční léky lze obstarat nejen na černém trhu mezi uživateli samotnými, ale za jistých okolností přímo i u oficiálního distributora.

V.: Když se mi nepodaří sehnat jinde, tak jdu večer za Marií, vona mě nikdy neodmítne, dělá teda cavyky, že je to naposled a tak dál, ale když nemám peníze na subáč, tak mě po šílené scéně, co tam předvedu, dá aspoň prášek na uklidnění.

Výzkumník: Takže, si lze pořídit dávku bez předpisu?

V.: Není to tak jednoduchý, ale většinou, když hodně naléháš a začneš tam dělat povyk, že třeba jako umíráš a tak, tak to de...jako už na mě zavolala čerty, ale co mi udělaj,... nic, pošlou pryč, takže tam jdu znova, dokud něco nedostanu...

Jednou z metod jak něco získat je tedy neodbytné apelování na nutnou potřebu, což není vždy účinné a vyžaduje to velké úsilí a nezdolnost. Nicméně není nereálné. Jedním z mnohých důvodů, proč má tato oblast tak vysoký počet uživatelů substituce a jiných drog spočívá i v tomto aspektu. To, že distributor nedokáže odolat velkému tlaku uživatelů a následnou kauzalitou je pod drtivým náporem všech, kteří taktéž nutně potřebují.

D. Stačí, když počkáš, až zavře a něco uvidíš.

Tento způsob solidarity je v tomto případě motivován silnou vírou v lidské dobro a napravení, zatím co však jedna distribuující strana doufá v nápravu, strana opačná je naopak posilována v opačné cestě. Velice se snažím vyvarovat hodnotící rétorice, nevím, do jaké míry se mi to daří, zároveň vím, že se povaha těchto dat velice dotýká etiky výzkumu, protože by mohl ohrozit, řekněme ovlivnit terén, ve kterém výzkum provádím. Na moji obhajobu je ale nutné zmínit, že tento stav je veřejně známý. Přičemž vzniklou situaci řešila několikrát i represivní složka po anonymním oznámení, dávno před tím, než byla tato kapitola napsána. Podstatné je, že se téměř nic nezměnilo a tento fakt velice silně ovlivňuje

výskyt drogové problematiky, přičemž zdůrazňují, že se nejedná o původce vzniklého stavu, nýbrž o jeho produkt, jenž je následně generován.

11 ŽIVOT NA ULICI - PŘÍMÝ DŮSLEDEK SILNÉ ZÁVISLOSTI?

M.: Když mě vyhodili z baráku, tak jsem netušil, co to je každé den řešit, kam si lehnu, kam si dát baťoh s věcmi. V létě to jde, ale v zimě je to v prdeli, když nemáš prachy na ubytovnu, tak fakt mrzneš. Jako nechoval jsem se zrovna dobře k lidem, který mě u sebe nechali, občas sem jim něco vzal, takže už tam taky nesmím. Když je doma jenom máma, tak se tam můžu ukázat. Dostanu najíst a tak, ale nesmí se to dozvědět fotr, počkal by si na mě a zbil, jak psa...hodně jsem ho nasral... a bůhví, jestli i mámu.

V této kapitole se bude věnovat, jak již název napovídá důsledkům silné závislosti na drogách. Těchto důsledků může být mnoho, například silně podlomené zdraví, vedoucí k těžké nemoci v mnoha případech vést k smrti uživatele. Dalším důsledkem může být ztráta schopnosti udržet si trvale prostor k bydlení, což může být nejen ztrátou ekonomického statusu, tíživou životní situací, ale i dobrovolným odloučením od dosavadních struktur, vedoucí k žití na ulici v rovině zvolené. Prostřednictvím jednotlivých případů poukážu na fakt, že odlišné životní kontexty mohou přesto plodit podobné přístupy, jež se generují, ne skrze předání, či behaviorální akty mezi aktéry, ale skrze místa ve kterém jsou produkovány (m.j.Low and Lawrence-Zúñiga 2003). V jakém případě se dá označit závislost droze za silnou? Na tuto otázku lze jen těžko odpovědět s ambicí jakkoliv tuto problematiku klasifikovat. Jistě v psychologických diskurzech bychom nejspíš našli určitou měřitelnou hodnotu závislosti. Tyto zvolené atributy závislosti by znamenaly možnost vytvořit škálu, na které by pak šla závislost označit za menší, větší, absolutní. Vždy samozřejmě záleželo na nástrojích, kterými bychom ji měřili. Avšak pro mé potřeby postačí, když silnou závislostí označím ty

aktéry, které jsem si již vymezil na základě zkoumané populace, tedy osoby, kteří užívají drogu injekčně déle, jak jeden rok a lze předpokládat, že by se ve většině případů i jako uživatelé drog označili.

Ztráta místa k bydlení je velmi častým produkt těžké závislosti na návykových látkách, ani zde nehraje roli druh, nebo nebezpečnost dané drogy. Spíše se jedná o socio-ekonomickou preferenci směřování získaných zdrojů v kontextu sociálního prostředí původního domova. Droga uživatele nutí investovat kapitály (ekonomický, sociální, symbolický...), zase jenom do drogy samotné. Následkem čehož aktéři přestávají respektovat stanovená pravidla v prostředí, ve kterém žili. Vyloučení může být více, či méně „dobrovolné“. Ve smyslu implicitního nátlaku na osobu v podobě vynucování pravidel a dodržování prostředím nastavených norem.

V.: Prostě mě sralo, jak mi matka furt říkala, co mám dělat, v kolik mám být doma. Že nemám dělat tohle a jakto, že jsem zas neudělala tohle. Jako já můžu jít domů. Mě nikdo nevyhodil, ale já nechci. Mě to tam sere. Tady mi je líp, můžu si dělat, co chci, kdy chci. Baví mě na tom ta svoboda. Jasně v zimě je mi klendra, ale když je to hodně v prdeli, tak přitáhnu domů. Matka je šťastná, tak chvílku neprudí. No jo no, ale dlouho to nevydžím, tak se zase pakuju a jdu si k sobě do sqautu.

Nebo explicitní zamezení přístupu osoby do prostor domova, kdy je nejčastěji příčinou extrémně silné překročení nastavených norem. Nejčastěji opakované krádeže vně rezidence rodiny. Častým a intenzivním porušením těchto pravidel vede většinou k dlouhodobé averzi, která může znamenat i úplné zamezení návratu, či jakékoliv kontaktu. Viz citace v úvodu kapitoly, nebo také.

I.: Jako doma to bylo hodně špatný hned, co naši zjistili, že beru. Fotr mě vyhrožoval, že mě zabije a jestli nepůjdu na léčení, takže mě vyléčí sám jednou pro vždy, č...k! Máma s ním byla zajedno. Párkrát jsem něco vzal, ale nebylo toho moc...jako zasloužil jsem si to. Jednou jsem chtěl domů, ale byly vyměněny zámky od bytu, tak jsem šel po svém. Nelituju toho...

V počátku se na ulici většinou aktéři cítí být svobodní, je to jiný případ, než když se ocitne na ulici člověk, který se snaží naplňovat hodnoty většinové populace, a vlivem nešťastných okolností přijde o střechu nad hlavou. Podobně jako V. definují svoje postavení i pan I., který momentálně žije v garáži, kde jak tvrdí mu nic nechybí, má tam klid a svoje soukromí. Garáž je jeho bývalého kamaráda, kde původně žili spolu, ale po vzájemné neshodě mu ji přenechal, kam odešel to I. Neví. Důležité je pro něj, že nemusí platit nájem, protože je v soukromém vlastnictví a to mu maximálně vyhovuje. I. Žije se svým psem v garáži již řadu let. Má tam kamna na pevné palivo, takže v zimě nemrzne. Život mu v takto nastavené rovině maximálně vyhovuje, sice je bez elektřiny a tekoucí vody, ale to nevidí, jako hlavní překážku k životu. Případ I. Je typický příklad úspěšné adaptace na nastalou situaci ocitnutí se na ulici. S ostatními uživateli jej sice pojí závislost, minimum prostředků k uživení, extrémní chudoba, ale má jisté zázemí, do kterého se může kdykoliv vrátit, ačkoliv má charakter individuálního squatu.

Dalším faktorem pro život na ulici je ohromná stigmatizace ze strany majoritní společnosti. Málokterý majitel ubytovny si nechá ubytovat ve svém podniku „evidentního“ narkomana. Bojí se, že s tímto aktem jsou spojeny problémy, jako je problematické vymáhání nájemného, zvýšená kriminalita v bezprostředním okolí a celkové odrazení od ubytování dalších potenciálních zákazníků.

Z.: Ty vole je to v prdeli, někdo mě musel napráskat, že jsem fetka nebo, co. Včera jsem měla lísteček na stole, že mám do týdne opustit pokoj, že má místo mě někoho jinýho. Chápeš to? Jsem tam tejden a už zas musím do hajzlu. Ty vole, já ale za město do Boudy nechci, je to dálka jak sviň. Musím to nějak vyřešit, snad mě tam ještě nechá...

11.1 Krádeže?...součást sdílení ...

Uživatelé drog, kteří končí na ulici, jsou většinou bez okruhu větších přátel. Ve zkoumaném prostředí kooperují vždy tak se dvěma až třemi dalšími aktéry. Částečně jsem tuto myšlenku rozvedl už v kapitole kooperující individuality, ale spíše v ekonomické perspektivě. Zde tento fakt uvádím jako důsledek sociálního procesu, kdy každá závislost je velice individuálního charakteru, těžko se může sloučit více osob s tak těžkými psychickými a konec konců i materiálními problémy ve větší skupině. Individuální potřeby budou vždy vítězit po určité chvíli nad cíly kolektivní, řekl bych, že tady je veliký rozdíl mezi staršími bezdomovci, kteří nejsou na ulici vlivem drog a drogově závislími bezdomovci. Obecné sdílení mezi skupinou bezdomovců je sice omezené v rámci reciprocitních pravidel, nebo časovým úsekem produkcí a spotřebou zdrojů, (Hejnal 2011, 2012) ale dochází k němu celkem organizovaně a pravidelně. Při provádění výzkumu striktně mezi drogově závislími se pozitivní sdílení zdrojů jeví, jako velice marginální, neorganizované až nevyhledávané. Většina informátorů nemá potřebu pomáhat jiným aktérům ze své vůle. Jedná se spíše vždy o sledování vlastních zájmů. Ty budou primárně uspokojovány přesto, že občas může být brán ohled i na někoho dalšího. Je nutné podotknout, že kromě skupinky v kapitole „pervitinová omladina“, která nebyla skupinou, jako takovou (ohraničená s vnitřními pravidly, spíše nahodilá), ale praktiky reciprocitního sdílení vykazovaly, převážně u společného konzumování alkoholu, větší organizované uskupení fungující na každodenní kooperaci, nebo společné subsistence

příliš nezaznamenám. Daleko častější případy jsou projevy negativní reciprocit (Sahlins 1972 in Hejnal 2012: 15)

I.: Já tady nikoho nepotřebuju a vlastně ani nechci. Spíše mi jde se s nikým moc nepotkávat. Obstarám si svoje a tím to hasne. Vždycky, když jsem tu někoho měl dopadlo to špatně, buď jsme se pohádali, nebo mi něco zmizelo a už jsem to nikdy neviděl...jako nepotřebuju si nikoho vydržovat, se mnou se taky nikdo nesere..

I. momentálně opravuje stará kola, co nasbíral po půdách u starších obyvatel, u těch kteří mu samozřejmě důvěřují a snaží se je zprovoznit, za každé pak dostane pár stovek. Když je přivede opravená. Protože garáž není tak velká musí materiál skládat na střeche. Z té mu právě velmi často mizí kovové díly, které následně nalezne ve sběrně, ale už jsou jednou vykoupeny, tudíž dostat se k nim zpět je velice složité.

I.:člověk se tady snaží normálně aspoň trochu uživit, ale ty sráčové ti to prostě nedovolej, pak vypadám za zloděje já, když pak majitel část kola vidí ve sběrně, těžko mi pak uvěří, že jsem to nebyl já, kdo to tam dal. Už s tím pak nemůžu nic dělat (...)

Tyto příklady negativní reciprocit, použijí-li tento termín, se promítá napříč výpověďmi většiny aktérů žijícími právě mimo definovatelný, ohraničený domov. Výborným příkladem budiž kapitola: Od generalizované, přes balancovanou k negativní reciprocitě²³ v práci bezdomovectví ve středně velkém městě od Ondřeje Hejnala (2012).

²³ V této kapitole se Hejnal věnuje obecné dikci sdílení zdrojů mezi bezdomovci s prvky solidárního extrému, kde dochází postupně ke všem již zmíněným prvkům reciprocit.

B.: Ze zahrady mi mizí věci, minulej týden jsem dokoce přišel vo kolo, to je fakt extrém, jako tuším, kdo v tom má prsty, ale nedokážeš mu nic. Tak ho trochu cepuju, von je na mě závislej, beze mě má ted' velký hovno ať si zkusí přilízt...

Hovoří-li se v této souvislosti (Bourgois, Schonberg 2009; Hejnal 2012; a jiní) o aktéry obecně uznávaných pravidlech v konceptu sdílení zdrojů a praktik budou v této zkoumané populaci koncepty sdílení definovány spíše praktikami, než sdílenými zdroji, neboť zdroje jsou spíše sdíleny negativně v rámci odcizení, či uzmutí, avšak praktikami se od sebe tyto aspekty neliší. Ke sdílení zdrojů jako takových, tedy drogy, alkoholu, cigaret, peněz (velmi výjimečně) dochází vždy jen v úzkém kruhu přátel, který se jeví velmi často nestabilním. Naopak dochází k velkému výskytu sdílení negativního viz. příklady.

11.2 Solidarita, nebo „manipulace“ v ubytovně Bouda?

Opakem budiž snaha G. odnaučit L. užívat subutex pervitinovou terapií, jež spočívala v poskytování pervitinu L. a striktnímu zákazu užívání subutexu. (ten je u některých, převážně starších uživatelů brán velmi negativně)

G.: Vod tý doby, co tu je, takže asi dva měsíce do ní dávám ze svého, nemoh jsem se na to koukat, jak se neskutečně huntovala. Brala tu sračku, jako hroznej sajrajt, co to berou. Když jsem to viděl rozpuštěný, neskutečný, to se prej nemá vůbec pálit, je to pod jazyk jak trip²⁴...(hehe), ale ten je zlatej proti tomu.

Výzkumník: Co ji dáváš ze svého?

²⁴ LSD –halucinigen nejčastěji užíván jako roztok nasáklý v malém papírku, jenž se vkládá pod jazyk.

G.: No perník, ale dobrej, žádný zředěný cukrmoučky, fakt dobrej krystal, taky to s ní pěkně zamávalo. Ale když už bere, tak ať bere něco pořádnýho. Jako myslím, že jí to jenom prospěje, ten subáč je fakt peklo...

Tito dva se setkali v prostorách ubytovny Bouda nedaleko jedné ze zkoumaných městských jednotek. Zchátralého rekreačního střediska je nyní ubytovna, která pro svoje umístění mimo město ideálně vyhovuje obecné představě o správném místě, ve kterém mají být ubytováni lidé jako jsou G. a L. a samozřejmě i jiní uživatelé návykových látek (V ubytovně bylo ubytováno relativně velké množství drogově závislých, nyní je tam už pouze G. a L.). Tato ubytovna Bouda vůbec celkově splňuje koncept prostorového a sociálního vyloučení. (Mareš 2000 291:) Jsou v ní ubytováni převážně cizinci pracující jako námezdní síly v okolních firmách, drogově závislý a jiní do města se nehodící individua. Místo je dost daleko od města, tak aby docházelo co nejmenšímu kontaktu s tímto prostorem, což v souladu s Marešovým textem sdílí podstaty sociálně vyloučené lokality. Zároveň, což je též poplatné oné představě, se vytváří s tohoto místa jakýsi odstrašující případ ubytovny, kde jsou jen „feťáci“ a vrahové.

G.: Já tu jsem už skoro pět let, maximálně mi to tu vyhovuje klídek, nikdo jsem nechodí, já se tu mám dobře, teď tu mám teda rozruch s tou holkou bláznivou. Vona je teda fakt blázen, představ si, že do ní cpu dva měsíce, takovýho péčka mě stála a vona si mě klidně jen tak pošle do prdele, že to nechce a že se mě vo nic neprosila. A pak zas přijde, že jí hrozně pomáhám...No taky, že pomáhám!

V době, kdy jsem prováděl rozhovor s G., tak L. v areálu ubytovny nebyla. Potkal jsem ji až za několik hodin ve městě. Byla silně pod vlivem, byl z ní cítit alkohol a byla očividně dost naštvaná.

L.: Jako ten magor se úplně zbláznil (magorem zřejmě myslela G.) úplně mě rozhazuje, já tam s nim bejt nechci, pořád do mě něco

hustí, že mu musím vařit, když se vo mě stará, dělá tam ze mě úplnýho votroka.

G. sice ve své představě L. pomáhal, ale taky za to od ní něco chtěl, především to, aby přestala užívat jinou látku, než kterou ji dá on, to je relativně výhodné, ale znamená to, že si nebude moci aplikovat, kdy ona chce a to byl velký problém. G. totiž užíval pervitin mnohem méně, než ostatní uživatelé, měl mnohem větší interval mezi dvěma dávkami, třeba i 3 dny. Svoji závislost relativně korigoval a to chtěl činit i u n L. Ta na to samozřejmě nebyla připravena, a zároveň ani nehodlala. Protože ji jako většinu ostatních užívání drog bavilo, potažmo muselo bavit, jelikož závislost byla vždy o něco silnější než ona. G. měl zároveň i jiné mocenské ambice a to na její kuchařské služby. Z výpovědi L. vyplynulo, že G. po ní chtěl vařit jídlo. V rámci reciprocitních vazeb si to G. ospravedlňoval právě poskytovaným pervitinem. Tento stav byl dlouho neudržitelný. Při další návštěvě ubytovny Bouda se již tyto uživatelé navzájem ignorovali.

G.: Chtěl jsem ji pomoci, nechtěla...Já nevím, co těm mladejm dneska je. Ta holka by mohla bejt moje dcera, asi sem to v tom nějak cejtil. Jako, když zavětríš, že můžeš pomoci, tak to nějak prostě potřebuješ ze sebe dostat ven. Příště se už na to vyseru (...)

Víš co, nejvíc mě vadí, že žere ty sračky a ani pořádně neví proč....?

Závěr citace z úst mistra G. je více, než výmluvný.

12 ZÁVĚR A DISKUSE

Ve své diplomové práci jsem navazoval na dlouhodobější výzkum mezi aktéry závislých na drogách. Oproti své bakalářské práci, na kterou tento projekt přímo navazoval, jsem rozšířil pole výzkumu o další dvě urbánní jednotky. To byl i jeden z cílů následného výzkumu. Do dalších lokalit jsem jako výzkumník pronikl díky statusu sociálního pracovníka a znalostí terénu z předchozího výzkumu. V úvodu jsem se pokusil o vyrovnání s dvojznačnou pozicí (výzkumník, sociální pracovník) v kontextu etiky etnografického výzkumu, avšak v textu samotném, již tato dichotomie nebyla nutně uváděna pro potřeby plynulosti.

Rozšíření pole působnosti přineslo i nový náhled na zkoumanou problematiku. Všechna tři urbánní centra byla vnímána, jako úzce provázané subjekty, mezi kterými dochází k výměně, distribuci a částečné reprodukci všech zúčastněných atributů. (viz. schéma č. 2) Největší pozornost si však žádala urbánní jednotka s vysokým výskytem uživatelů substituční léčby. Jestliže byla označena v závěrech předchozí práce za stěžejní oblast zkoumané problematiky, tak následný výzkum toto tvrzení potvrdil. Ovšem s tím, že si sebou přizvala nového aktéra mezi nejfrekventovaněji užívané látky, a tím tolikrát zmiňovaný subutex. Přičemž analýza tohoto bodu byla plně v souladu s první výzkumnou otázkou. Nejčastěji užívanou látkou v tomto regionu (všechna tři města) zůstává stále pervitin. (viz. tabulka č. 1) Heroin je však upozaděn jeho přímou odvykací náhražkou, jež navíc nastupuje i jako jedna z hlavních činitelů v rámci černého trhu s ilegálními látkami.

Aktérský přístup, jenž by podroben analýze prostřednictvím teoretických konceptů na adaptivní rovině, vnímaný uživatele, jako určitou třídu aktérů generativně sdílených praktik v určitém prostoru a čase, oživila nejen nová data, ale i pohled třetí strany ze směru sociálního pracovníka a zároveň daleko vyšší zohlednění veřejné participace.

Ekonomicky adaptivní rovina byla opět jednou s klíčových teoretických linek postupující text, doplněna o časté etnografické ukázky pro lepší

dokreslení daného přístupu, místa a přednostně lidských aktérů. Ukázalo se, že na produkci obecně sdílených praktik k obstarání si potřebné dávky se rozšířený vzorek podepsal spíše na rovině kazuistické. Dle mého názoru, nové případy potvrdily do určité míry předpokládatelný trend. A to, že kooperace mezi aktéry v kontextu možnosti úspěšnější adaptace, ani tak netkví v obecné skupinové spolupráci, jako spíše naopak v predikovatelné individuální zdatnosti daného aktéra, pohybující se v hierarchickém systému, jenž se přímo odvíjí od přístupu k droze samotné. Tedy schopnost zvládnout drogu obstarat poplatně duchu silné závislosti a ještě si například navýšit ekonomický status její distribucí.

Závěrem bych jen rád podotkl, že navázání kontaktu s organizací provádějící sociální práci v této oblasti se jevílo, nejen jako absolutně přirozené vyústění mého snažení, ale především velkou inspirací.

13 POUŽITÁ LITERATURA

- Appadurai, A. 1986. *Social Life of Things*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Adler, P. A. 1985. *Wheeling and Dealing*. New York: Columbia University Press.
- Barth, F. 1969. *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organisation of Culture Difference*. Boston: Little, Brown and Company.
- Berg, B. L. 2001. *Qualitative Research Methods for the Social Sciences*. Long Beach: California State University.
- Becker, H. S. 1963. *Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance*. New York & London: Free Press.
- Bernard H. R. 2006. *Research Methods in Anthropology: Qualitative and Quantitative Approaches*. Oxford: AltaMira Press
- Bickman, L., D. J. Rog. 2009. "Applied research design: a practical approach." In *Handbook of Applied Social Research Methods*. L. Bickman, Debra J. R., ed. Pp. 3-43. Sage Publications, Thousand Oaks, CA.
- Bourdieu, P. 1998. *Teorie jednání*. Praha: Karolinum.
- Bourgois, P. 1989. „Crack in Spanish Harlem: Culture and Economy in the Inner City.“ *Anthropology Today* 5 (4): 6-11.
- Bourgois, P. 2002. *In Search of Respect: Selling Crack in El Barrio*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bourgois, P; Schonberg, J. 2009. *Righteous Dopefiend*. Berkley: University of California press.
- Budil, I T. 2003. *Mýtus, jazyk a kulturní antropologie*. Praha: Triton.

Caulkins, J., Reuter, P. 1998: What price data tell us about drug markets. *Journal of drug issues*. Vol. 22.Iss. 3.

Davies, Ch. 1999. *Reflexive Ethnography-A Guide to Reserching Selves and Others*. London: Routledge

Douglas, M. (1966): *Purity and Danger: An Analysis of Concepts of Pollution and Taboo*. London: Routledge.

Hart, K. 2005. Money: one anthropologist's view. *In A Handbook of Economic Anthropology*. J. G. Carrier, eds. Pp. 160-176. Cheltenham: Edward Elgar Publishing

Hejnal, O. 2011. „Etnografi e (extremni) chudoby: Teoreticke a empiricke implikacevyzkumu bezdomovců.“ *AntropoWEBZIN* [online] 3 (7):71–175.Dostupne z: < [http://antropologie.zcu.cz/etnografi e-extremni-chudoby-teoreticke-aempiricke-implikace-vyzkumu-bezdomovcu](http://antropologie.zcu.cz/etnografi_e-extremni-chudoby-teoreticke-aempiricke-implikace-vyzkumu-bezdomovcu)>

Hejnal, O.: 2012. *Bezdomovectví ve středně velkém městě*. ZCU/KSA - diplomová práce

Hendl, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a použití*. Praha: Portál

Kotalová, J, Sosna, D. 2009. Lévi-Strauss a směna. *Teorie vědy*. Dostupné z <http://home.zcu.cz/~dsosna/english/texts.htm>

Low, S. M. 1996. The Anthropology of Cities: Imagining and Theorizing the City.*Annual Review of Anthropology* 383–409.

Low, Seta M., Denise Lawrence-Zúñiga. 2003. *The Anthropology of Space and Place: Locating Culture*. Wiley-Blackwell.

Mareš, P. 2000. „Chudoba, marginalizace, socialni vyloučení.“ *Sociologicky časopis* 36 (3): 285–297.

Merton, R. K. 2007. *Studie ze sociologické teorie*. Praha: SLON.

O'Brien, M. 2005. What is Cultural about Cultural Criminology?, *British Journal of Criminology* , 45, 599-612.

Růžička, M., Vašát P. 2011. Základní koncepty Pierra Bourdieu: pole - kapitál- habitus. *AntropoWebzin* 7, 129–133.

Silverman, D. 2004. *Qualitative research: Theory, method and practise*. London: SAGE.

Sykes, G, M.; Matza, D. 1957. „Techniques of Neutralization: The Theory of Delinquency.“ *American Sociological Review* 22 (6):664-670.

Toušek, L. 2009a. Problematika vytváření relačních dat: příklad analýz sociálních sítí bezdomovců. *AntropoWebzin* 5, 35–41.

Vašát, P. 2012. Mezi rezistencí a adaptací: Každodenní praxe třídy nejchudších. *Sociologický časopis. Vol. 48, No. 2*

13.1 Použité internetové zdroje

Ministerstvo vnitra České republiky, 2010. Sbíрка zákonů. [online]. [cit. 11.4.2011] Dostupné z <http://www.mvcr.cz/clanek/sbirka-zakonu.aspx>

14 RESUMÉ

Aim of this diploma thesis is to analyze data from ethnographical research, conducted in selected urban localizations, in frame of observations of everyday tactics applied by users of „hard drugs“. I pay attention for example for relations between forms of subsistence, criminality and using illegal substances, with strong accent on kind of substance; in effect: if there are any differences between everyday practices in connection of type of using substance. This situation is always strongly connected with economic status of „actor“ and getting social status of „homeless person“: these types of observations are also one of aims of this research. In different words I can interpret it as causalities between using „hard drugs“ and phenomenon of homelessness. Researched population are user of „hard drugs“ by injections in concrete urban environment. There are actors expected for significant presenting of researched problem. I choose them in frame of purpose-build selection, seconded by theoretical sources and knowledge about researched area and environment from my bachelor paper and membership in organizations working in area of social work with drug's addicted people. In frame of this work I created three research question, for which I tried to answer.

a) Which kind of substations are using in choose area, and mostly witch one is the most popular one?

Every substance has characteristically users, with specific needs. Some of substances are for example possible to make homemade, other definitely not. Type of drug, which must be buy from middleman has other different value than substance possible to prepare from easy accessed sources. Of course it has connection with different practices, and combines other practices and social behaviors, which could be similar, but never the same. For example: criminal behaviors will be point of intersection in case of the most number of drug's users, but supply and demand for heroin will related criminality with more valuable goods, and

will press “actors” for taking bigger risk than for example “actors” which are using “pervitin”.

b) In which scale and measure criminality has contribution to stabilization of economic status of “actors”?

This question uncovering aforementioned issue of organization financial means for single drug, and generally mapped economic tactics of selected individuals. How deep these individuals participate in legal economic system, for example by regular employment, or how they supporting “grey economic zone” in hacked forms of work activities, or how they used only criminal practices in area of illegal economy (Bourgouis 1989). This question also have to shows perspective of individual „actors“ in relation with criminal behaviors: how they define criminality, and in which way they are using form of neutralization in case of criminal act, and finally: interpretation of criminality as something that they are forced for, and this activity won't be interpreting as criminal (Sykes, Matza 1957).

c) How big is relation between long-time using illegal, addicted substances and homelessness?

Reasonable is assumption, that life-style and (in these cases) practices connected with using drugs giving great economical ballast for individual, which is connected with change of social status. „Acton“ won't be able to stabile using financial means for paying a rent or other payments connected with accommodation and place to life ((Bourgouis, Schonberg 2009). If this person won't be enough saved by network of related „actors“ (which are able to offer contemporary place to accommodation), he will be forced to live on the street, or other public places. In this case question is: how fast is this process, and in which way will be connected from past behaviors of „actor“, for example before falling down into this addiction.

In relation with aforementioned processes, in course of this thesis is presenting some concrete example, which are sketch this matter of facts.

Key words:

hard drugs users, drugs, illegal substances, drug addiction, pervirin, heroin, subutex, subsistence strategies, illegal economy, underground economy, everyday practice, everyday tactics, urban environment homelessness.

Klíčová slova

těžcí uživatelé drog, drogy, ilegální látky, drogová závislost, pervitin, heroin, subutex, subsistencční strategie, ilegální ekonomika, šedá ekonomika, každodenní praktiky, každodenní taktiky, urbánní prostředí, bezdomovectví